

2019

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο
Κρήτης
Σχολή Επαγγελματιών Υγείας Και
Πρόνοιας
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας
Πτυχιακή Εργασία

Στάσεις και απόψεις νέων 18 έως 38 ετών πάνω
στο θέμα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας.

Σπουδάστριες

Αυγουστάκη Κωνσταντίνα

Ζαρκινού Κωνσταντίνα

Επόπτρια

Δρ. Μιχελή Αικατερίνη

Δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των Αυγουστάκη Κωνσταντίνα και Ζαρκινού Κωνσταντίνα, και της επόπτριας Δρ. Μιχελή Αικατερίνη και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση ακαδημαϊκής ακεραιότητας

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Ο/Η/Οι υπογράφων/οντες φοιτητής/τές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ
Κρήτης

δηλώνω/νουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μου/μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνω/νουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

Όνοματεπώνυμο

Όνοματεπώνυμο

Περίληψη στα Ελληνικά

Ομοφυλοφιλία είναι η ερωτική έλξη και πρακτικές, που απευθύνονται συνειδητά και αποκλειστικά σε άτομα του ίδιου φύλου. Η ομοφυλοφιλία πλέον είναι μια από τις τρεις βασικές κατηγορίες σεξουαλικού προσανατολισμού στο ετερο-ομοφυλοφιλικό φάσμα. Η ομοφυλοφιλία παρατηρείται από την Αρχαία Ελλάδα, μέχρι και σήμερα. Ανά τους αιώνες, πολλοί ήταν αυτοί που εξέτασαν τις πτυχές της ομοφυλοφιλίας. Πολλοί την χαρακτήρισαν παθολογικό νόσημα και κάποιοι υπέθεσαν πως είναι αποτέλεσμα του συνδυασμού γενετικών, ορμονικών και κοινωνικών παραγόντων. Στην πορεία, οι ομοφυλόφιλοι άρχισαν να διεκδικούν το δικαίωμά τους στη σεξουαλική επιλογή και αργότερα σταμάτησε να θεωρείται αρρώστια. Παρά ταύτα, ο κοινωνικός εξοστρακισμός, οι νόμιμες διακρίσεις, η εσωτερικοποίηση αρνητικών στερεοτύπων και οι περιορισμένες υποστηρικτικές δομές, είναι ακόμα και σήμερα καθημερινότητα για τους ομοφυλόφιλους.

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η μελέτη των στάσεων του γενικού πληθυσμού ηλικίας 18 έως 38 ετών για το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας, που κατοικούν στην Αθήνα και στην Κρήτη. Διεξήχθη ποσοτική έρευνα, με δομημένο ερωτηματολόγιο και για τη επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η τυχαία δειγματοληψία. Το δείγμα μας αποτέλεσαν 149 άτομα ηλικίας 18-38 ετών που διέμεναν στην Αθήνα, στο Ηράκλειο και στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι, οι γυναίκες έχουν θετικότερες στάσεις έναντι των αντρών για τους ομοφυλόφιλους άντρες. Επιπλέον άτομα που ζουν σε μικρές επαρχιακές πόλεις έχουν ισχυρότερες αρνητικές πεποιθήσεις για τους ομοφυλόφιλους άντρες. Τέλος οι θρησκευτικές πεποιθήσεις φαίνεται να διαφοροποιούν σημαντικά τις τιμές των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών.

Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως προπομπός για τη διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε λεπτομερέστερη αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο εκδηλώνεται ένα φαινόμενο (Babbie, 2013; Robson, 2002). Έτσι, μέσω ποιοτικών ερευνών θα μπορούσαν να αναδειχθούν περισσότερες λεπτομέρειες για τον μηχανισμό μέσω του οποίου διαμορφώνονται οι στάσεις και οι πεποιθήσεις έναντι των ομοφυλόφιλων.

Περίληψη στα Αγγλικά (Abstract)

Homosexuality is the erotic attraction and practices that are consciously and exclusively aimed at people of the same sex. Homosexuality is now one of the three main categories of sexual orientation in the heterosexual spectrum. Homosexuality has been observed in ancient Greece until today. Over the centuries, many have looked at aspects of homosexuality. Many called it a pathological disease and some assumed it was the result of a combination of genetic, hormonal, and social factors. Along the way, homosexuals began to claim their right to their sexual choice and later it stopped being considered an illness. Nevertheless, social ostracism, legal discrimination, internalization of negative stereotypes, and limited support structures are still a daily routine for homosexuals.

The purpose of this research was to study the attitudes of the general population, between the ages of 18 and 38 on the issue of homosexuality, residing in Athens and Crete. A quantitative study was conducted with a structured questionnaire and random sampling was used to select the sample. Our sample consisted of 149 individuals aged 18-38 years old living in Athens, Heraklion and Agios Nikolaos, Crete. According to the results of the study it was found that women have a more positive attitude towards gay men, in comparison with men. Furthermore, our study showed that people living in small provincial towns have stronger, negative beliefs about gay men. Also, religious beliefs seem to significantly differentiate attitudes towards gay men.

Last but not least, the research findings can be used as a precursor to conducting qualitative research, which can lead to a more detailed map of the way in which a phenomenon is manifested (Babbie, 2013; Robson, 2002). Thus, qualitative research could reveal more details about the mechanism by which attitudes and beliefs towards homosexuals are shaped.

Και ος αν κοιμηθή μετά άρσενος κοίτην γυναικός,
βδέλυγμα εποίησαν αμφοτέροι· θανάτω θανατούσθωσαν,
ένοχοί εισιν.

Και μετά άρσενος ου κοιμηθήση κοίτην γυναικείαν,
βδέλυγμα γαρ εστι.

Παλαιά Διαθήκη – Λευιτικόν Κ' 13

True, we love life, not because we are used to living,
but because we are used to loving.

There is always some madness in love,
but there is always some reason in madness.

Friedrich Nietzsche, Thus Spake Zarathustra

All rights reserved

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:.....	10
ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΙΑ	10
1.1 Έννοια Ομοφυλοφιλίας	10
1.2. Ιστορική Αναδρομή Ομοφυλοφιλίας.....	11
1.3. Η Ομοφυλοφιλία στην Αρχαιότητα.....	13
Αρχαία Ελλάδα.....	13
Αρχαία Ρώμη.....	14
1.4. Η Ομοφυλοφιλία Σήμερα	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:.....	18
ΑΙΤΙΑ ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΙΑΣ	18
2.1 Βιολογικά αίτια	18
2.2 Κοινωνικά-Πολιτισμικά αίτια	22
2.3 Κληρονομικότητα.....	24
2.4 Ψυχοπαθολογικά αίτια	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:.....	26
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ	26
3.1 Στάσεις για τους ομοφυλόφιλους	26
3.2 Στάσεις της οικογένειας	29
3.3 Στάσεις της κοινωνίας	30
3.3 Στάσεις στην εκπαίδευση	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:.....	35
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΩΝ	35
4.1 Αντιμετώπιση από την οικογένεια.....	35
4.2 Αντιμετώπιση από την κοινωνία	36
4.3 Αντιμετώπιση από τον περίγυρο	39
4.4 Προβλήματα στην αντιμετώπιση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:.....	47
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	47
5.1 Στόχος έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	47
5.2 Σχεδιασμός μελέτης και συμμετέχοντες.....	47
5.4 Μεταβλητές μελέτης	48
5.6 Στατιστική ανάλυση	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:.....	50
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	50
6.1 Περιγραφική ανάλυση δεδομένων	50

6.2 Επαγωγική ανάλυση δεδομένων	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:.....	58
ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	58
7.1 Συνοπτική επισκόπηση των ευρημάτων.....	58
7.2 Θεωρητική επεξήγηση των ευρημάτων.....	59
7.3 Περιορισμοί και ισχυρά σημεία της μελέτης	61
7.4 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	63
7.5 Προτάσεις για την πρακτική των κοινωνικών λειτουργών	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	65
Ελληνική	65
Ξενόγλωσση	66
Ηλεκτρονικά Άρθρα.....	71
Παράρτημα.....	72

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία μας αυτή, αποσκοπεί στο να ερευνήσει τις στάσεις και τις απόψεις που διατηρούν οι νέοι στις μέρες μας, σχετικά με το θέμα της ομοφυλοφιλίας και ιδιαίτερα της ανδρικής. Επιστούμε την προσοχή στο θέμα αυτό αφού, ως Κοινωνικοί Λειτουργοί, έχουμε σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που δυσκολεύουν την ζωή των ατόμων και μειώνουν τη λειτουργικότητά τους. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού, απέναντι στον ρατσισμό της ομοφυλοφιλίας, ποικίλει από την πρόληψη των ρατσιστικών συμπεριφορών που προκαλούνται από στερεότυπα και προκαταλήψεις της κοινωνίας, ως και την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκλήθηκαν από τέτοιες συμπεριφορές. Η αποδοχή της ομοφυλοφιλίας, αλλά και η βοήθεια και υποστήριξη των ομοφυλόφιλων ατόμων, που έχουν γίνει δέκτες ρατσιστικής συμπεριφοράς, λόγω της σεξουαλικής τους ταυτότητας, είναι ένα επίσης βασικό κομμάτι στην παρέμβαση του Κοινωνικού Λειτουργού. Στην Κρήτη το θέμα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας παραμένει taboo. Σε σύγκριση με τη γυναικεία ομοφυλοφιλία, όπου στους περισσότερους άνδρες παραπέμπει σε κάτι σεξουαλικό. Γιατί αυτή η διαφορά;

Λόγω αυτού, α) ερευνήσαμε το θέμα βιβλιογραφικά, β) ανέκυψαν περισσότερα ερωτήματα και γ) ερευνήθηκαν τα σχετικά ερωτήματα με τη χρήση ερωτηματολογίου σε εθελοντές.

(Θεωρητικό)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΙΑ

1.1 Έννοια Ομοφυλοφιλίας

Πολλοί άνθρωποι θεωρούν ότι ομοφυλοφιλία είναι η σεξουαλική επαφή ανάμεσα σε άτομα του ίδιου φύλου. Ωστόσο, αυτός ο ορισμός είναι ελλιπής, διότι δεν λαμβάνει υπόψη δύο σημαντικές διαστάσεις: το πλαίσιο μέσα στο οποίο βιώνεται η σεξουαλική επαφή και τα συναισθήματα και τις αντιλήψεις των ατόμων που έρχονται σε επαφή. Επίσης δεν περιλαμβάνει όλα τα νοήματα της λέξης **ομοφυλόφιλος**, η οποία μπορεί να αναφέρεται σε ερωτική έλξη, σεξουαλική συμπεριφορά, συναισθηματική σύνδεση και ορισμό του εαυτού. (Προκοπάκης, 2011)

Με τον όρο Ομοφυλοφιλία (ομο + φύλο+ φιλία) αναφερόμαστε στην ερωτική έλξη και πρακτικές, που απευθύνονται συνειδητά και αποκλειστικά σε άτομα του ίδιου φύλου. Ομοφυλοφιλική συμπεριφορά μπορεί να υπάρχει παράλληλα με ερωτική έλξη και πρακτικές προς το αντίθετο φύλλο, ή οι δύο μορφές ερωτικής συμπεριφοράς να εναλλάσσονται κατά την διάρκεια της ζωής του ατόμου (αμφισεξουαλική συμπεριφορά). (Φιλιππίδης, 2004)

Ως σεξουαλικός προσανατολισμός, η ομοφυλοφιλία είναι η συναισθηματική, ερωτική και σεξουαλική έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου. Επίσης αναφέρεται στην ταυτότητα ενός ατόμου, σχετικά με την έλξη αυτή, και στη συμμετοχή με κοινότητα ατόμων με την ίδια έλξη. (American Psychological Association. 2013)

Μαζί με την αμφιφυλοφιλία και την ετεροφυλοφιλία, η ομοφυλοφιλία είναι μια από τις τρεις βασικές κατηγορίες σεξουαλικού προσανατολισμού στο ετερο-ομοφυλοφιλικό φάσμα. Οι πιο σύγχρονοι όροι που αφορούν τα ομοφυλόφιλα άτομα, είναι λεσβία για τις γυναίκες και γκέι για τους άνδρες, αν και ο όρος γκέι μπορεί να αναφέρεται και στα δύο φύλα. Ο αριθμός των ατόμων που προσδιορίζονται ως γκέι ή

λεσβίες και το ποσοστό των ανθρώπων που έχουν ομοφυλοφιλικές σεξουαλικές εμπειρίες είναι δύσκολο να υπολογιστεί από τους ερευνητές με αξιοπιστία για διάφορους λόγους, όπως το γεγονός ότι πολλοί γκέι και λεσβίες δεν αυτοπροσδιορίζονται ανοιχτά λόγω της ομοφοβίας και της ετεροσεξιστικής διάκρισης. (LeVay 1996)

Ο όρος ομοφυλοφιλία επινοήθηκε από τον Ούγγρο ιατρό Benkert (υπό το ψευδώνυμο Kerteny) και αντικατέστησε τους μέχρι τότε χαρακτηρισμούς που ευθέως παρέπεμπαν στην σεξουαλική ασυδοσία, ασέλγεια, ακολασία, λαγνεία, αισχρότητα, ανωμαλία, διαστροφή. Στην ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως πρόσφατα χρησιμοποιούντο οι ορισμοί κίμαιδος και αρσενοκοίτης. (Φιλίππιδης, 2004)

Ο όρος "ομοφυλόφιλος" χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει την ανοιχτή συμπεριφορά, το σεξουαλικό προσανατολισμό και την αίσθηση της προσωπικής ή κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου. Ένα κοινό συνώνυμο της λέξης ομοφυλόφιλος είναι η λέξη γκέι. Η λέξη γκέι αρχικά χρησιμοποιούνταν ως λέξη-κώδικας μεταξύ των ομοφυλόφιλων, και έχει αποκτήσει δημοφιλή χρήση για να περιγράψει τους ομοφυλόφιλους άνδρες και γυναίκες καθώς και τις κοινωνικές και πολιτικές ανησυχίες που συνδέονται με τον ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες συχνά αναφέρονται ως λεσβίες. (LeVay, 1996)

1.2. Ιστορική Αναδρομή Ομοφυλοφιλίας

Έχουν γραφτεί πολλά για την ομοφυλοφιλία στην αρχαιότητα. Παρά τις αντιτιθέμενες απόψεις, το αδιαμφισβήτητο γεγονός είναι ότι υπήρχε. Στην **Αρχαία Ελλάδα** μάλιστα για να περιγράψουν τον άνδρα που συμπεριφερόταν ως γυναίκα, χρησιμοποιούσαν τη λέξη “κίμαιδος”, δηλαδή ο *κινών την αιδώ* (όπου αιδώ σημαίνει ντροπή). Η συνέπεια αυτής της επιλογής ήταν η στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και ο αποκλεισμός από τα δημόσια αξιώματα. Σε περίπτωση δε, όπου ο “κίμαιδος” έκρυβε τη σεξουαλική του προτίμηση και την ασκούσε κρυφά έχοντας συμμετοχή στα κοινά χωρίς να στερείται των δικαιωμάτων του, τότε η ποινή ήταν αυστηρότατη, καθώς η πολιτεία των θανάτωνε. Είναι σημαντική η διευκρίνιση για το δίπολο “εραστή” και “ερωμένου” που χαρακτήριζε τον παιδαγωγό με τον μαθητή του. Οι λέξεις αυτές, έχοντας τότε άλλη κοινωνική σημασία και συμβολισμό, αποδίδονταν

για να εκφράσουν την μακροχρόνια φιλία και τον σεβασμό μεταξύ του άνδρα παιδαγωγού και του νεαρού μαθητή, αποκλείοντας αυστηρά τη σεξουαλική επαφή μεταξύ των δύο. Αν μάλιστα προέκυπτε κάτι τέτοιο, τότε ο πατέρας του αγοριού θεωρείτο προαγωγός και κατηγορείτο ως “άτιμος” αφού δεν προστάτευσε την τιμή της οικογένειάς του.(Halperin)

Στην **Αρχαία Ρώμη**, οι ιστορικές πηγές δίστανται καθώς διανοητές όπως ο Κάτων, αναφέρουν ότι η ομοφυλοφιλία αποτελούσε διαστροφή των ηθών, ενώ άλλοι όπως ο συγγραφέας Λουκιανός, αναφέρουν ότι οι ετεροφυλοφιλικές σχέσεις καλύπτουν τις βασικές ανάγκες, ενώ ο έρωτας μεταξύ ανδρών, όντας μη αναγκαίος, εκφράζει την πολιτισμική ανωτερότητα. Παρά τις αντιπαραθέσεις, οι ιστορικοί αναφέρουν ότι μέχρι το τέλος της ρωμαϊκής περιόδου, η ομοφυλοφιλία ήταν αποδεκτή.(Masterson, Rabinowitz, Robson, 2015)

Στην **Βυζαντινή Αυτοκρατορία**, ο Ιουστινιανός επιβάλλει την ποινή θανάτου για όλες τις μορφές ομοφυλόφιλης συμπεριφοράς. Τον **13^ο αιώνα**, στον δυτικό μεσαίωνα, χρησιμοποιείται ο όρος “σοδομισμός” με την Ιερά εξέταση να ρίχνει στην πυρά τους σοδομιστές ενώ τους καταδίδωκε σκληρά, καθώς η θρησκευτική εξουσία καλλιεργούσε τον φόβο της οργής του θεού τιμωρώντας με δεινά όλη την κοινωνία.

Στον **Μεσοπόλεμο**, ευρωπαϊκές πόλεις όπως το Λονδίνο, το Βερολίνο και το Παρίσι αναδεικνύονται ως πρωτεύουσες της γκέι δραστηριότητας μέσω σημαντικών προσωπικοτήτων που εμφανίζονται στις τέχνες και τα γράμματα. Στον **Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο**, ο Χίτλερ στέλνει τους γκέι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, ενώ στην **ΕΣΣΔ** από το 1934 και έπειτα, ποινικοποιείται. (Rektor, 1981)

Κατά τη δεκαετία του 1960, οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και γυναίκες, αρχίζουν να διεκδικούν το δικαίωμα στη σεξουαλική επιλογή. Έπειτα από ένα μακρύ πέρασμα κατηγοριοποίησης της ομοφυλοφιλίας ως ψυχιατρική διαταραχή και σεξουαλική παρέκκλιση – με διάφορες ατυχείς προσπάθειες αποθεραπείας της μάλιστα- σταμάτησε να θεωρείται αρρώστια από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας το 1992.

Όπως φαίνεται από την ιστορική αναδρομή, η ομοφυλοφιλία έχει υποστεί σκληρή καταδίωξη με αυστηρότατες συνέπειες ανά τους αιώνες. Στο χώρο της ψυχολογίας, υποστηρίζεται ότι η αποδοχή αυτής της σεξουαλικής ταυτότητας, αποτελεί μια από τις δυσκολότερες πτυχές, μιας και το άτομο πιέζεται αλλά και στιγματίζεται κοινωνικά εξαιτίας της. Τα τινά αυτής της κοινωνικής καταστολής είναι δύο: το άτομο καταπιέζεται, αρνούμενο την επιθυμία του με αποτέλεσμα την δυστυχία και την πιθανή νοσηρότητα με αγχωτικές ή καταθλιπτικές διαταραχές. Είτε αποδέχεται

την ταυτότητά του και αντιμετωπίζει την κοινωνική δυσμένεια. Δυσμένεια που ακόμη και στη σύγχρονη εποχή μπορεί να φτάσει ενίοτε στα άκρα, με τον ρατσισμό και την ομοφοβία. (Burton, 2015)

1.3. Η Ομοφυλοφιλία στην Αρχαιότητα

Αρχαία Ελλάδα

Στην κλασική αρχαιότητα, συγγραφείς όπως ο Ηρόδοτος, ο Πλάτωνας, ο Ξενοφών και πολλοί άλλοι εξέτασαν τις πτυχές της ομοφυλοφιλίας στην αρχαία Ελλάδα. Η πιο διαδεδομένη και κοινωνικά σημαντική μορφή σεξουαλικών σχέσεων ομοφυλοφίλων στην αρχαία Ελλάδα ήταν μεταξύ ενήλικων ανδρών και έφηβων αγοριών. Οι γάμοι μεταξύ ανδρών και γυναικών ήταν επίσης ηλικιακά δομημένοι, με άντρες στα τριάντα τους να παντρεύονται γυναίκες στην εφηβική του ηλικία. Παρόλο που υπήρχαν σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ενήλικων ανδρών, τουλάχιστον ένα μέλος αφηφούσε τις κοινωνικές συμβάσεις, αναλαμβάνοντας έναν παθητικό σεξουαλικό ρόλο. Δεν είναι σαφές πως τέτοιες σχέσεις, μεταξύ γυναικών θεωρούνταν στην κοινωνία, αλλά υπάρχουν παραδείγματα από την εποχή της Σαπφούς

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αντιλαμβάνονται τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως ένα κοινωνικό αναγνωριστικό που έχουν κάνει οι σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες. Η Ελληνική κοινωνία δεν διέκρινε τη σεξουαλική επιθυμία ή τη συμπεριφορά από το φύλο των συμμετεχόντων, αλλά από το ρόλο που έπαιζε κάθε συμμετέχων στη σεξουαλική πράξη, εκείνη του ενεργού διεισδυτή ή της παθητικής διείσδυσης. Αυτή η ενεργητική/παθητική πόλωση αντιστοιχούσε σε κυριαρχικούς και υποτακτικούς κοινωνικούς ρόλους: ο ενεργός (διεισδυτικός) ρόλος συνδέεται με την αρρενωπότητα, την υψηλότερη κοινωνική θέση και την ενηλικίωση, ενώ ο παθητικός ρόλος συνδέεται με τη θηλυκότητα, τη χαμηλότερη κοινωνική θέση και τη νεότητα.

Η πιο συνηθισμένη μορφή ομοφυλοφιλικών σχέσεων μεταξύ των ανδρών στην Ελλάδα ήταν η «παιδεραστία», που προέρχεται από το παιδός+ εραστής. Ήταν μια σχέση μεταξύ ενός μεγαλύτερου αρσενικού και ενός εφήβου. Οι ρίζες της Ελληνικής παιδεραστίας βρίσκονται στο φυλετικό παρελθόν της Ελλάδας, πριν από την άνοδο της πόλης-κράτους ως μονάδα πολιτικής οργάνωσης. Αυτές οι κοινότητες των φυλών οργανώθηκαν σύμφωνα με τις ηλικιακές ομάδες. Με την ενηλικίωση τα αγόρια δεν

έφευγαν από τα σύνορα της κοινότητας, αλλά «ζευγάρωναν» με μεγαλύτερους άνδρες. Οι άνδρες αυτοί διαδραμάτιζαν εκπαιδευτικό και διδακτικό ρόλο στη ζωή των νέων συντρόφων τους. Το διεισδυτικό σεξ ωστόσο θεωρήθηκε ως κατακερματισμός για τον παθητικό σύντροφο και εκτός του κοινωνικά αποδεκτού κανόνα. (Nussbaum, 1999) Η πρώτη καταγεγραμμένη εμφάνιση ενός βαθύ συναισθηματικού δεσμού μεταξύ ενήλικων ανδρών ήταν στην Ιλιάδα. Ο Όμηρος δεν απεικονίζει τη σχέση του Αχιλλέα με τον Πάτροκλο ως σεξουαλική. Ο Αισχύλος όμως, στην τραγωδία “Ο Μυρμιδών”, παρουσιάζει τον Αχιλλέα σαν εκδικητή του θανάτου του εραστή του, παρόλο που οι Θεοί τον προειδοποίησαν πως θα κόστιζε τη ζωή του. (Πλάτωνας, Συμπόσιο σσ80-179)

Η Σαπφώ, ποιήτρια από τη Λέσβο, έγραψε πολλά ερωτικά ποιήματα απευθυνόμενα σε γυναίκες και κορίτσια. Ήταν επίσης επικεφαλής σε θίασο, όπου παλαιότερα ήταν κοινότητες γυναικών, όπου μπορούσαν οι Ελληνίδες να λάβουν μια περιορισμένη μορφή εκπαίδευσης. Εντούτοις, τα κορίτσια σε αυτές τις κοινότητες έζησαν τον έρωτα. Πολλές φορές η Σαπφώ έγραψε για την αγάπη που έτρεφε για τις μαθήτριάς της και κάποιες φορές για την αγάπη που υπήρχε ανάμεσα στις μαθήτριες. Καθώς ο γάμος έγινε ένα αναπόσπαστο κομμάτι για την οργάνωση του πολιτισμού και οι γυναίκες περιορίστηκαν στα σπίτια τους. Οι παιδαγωγικές ερωτικές σχέσεις τεκμηριώνονται επίσης για τη Σπάρτη, με αθλητικό γυμνό για τις γυναίκες. Ο Πλάτωνας αναφέρεται στο Συμπόσιο στις γυναίκες που δεν ενδιαφέρονται για τους άνδρες, αλλά έχουν γυναικείες προσκολλήσεις. Σε γενικές γραμμές ωστόσο, το ιστορικό αρχείο της αγάπης και των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ των γυναικών είναι αραιές. (Πλάτωνας, Συμπόσιο σσ191)

Αρχαία Ρώμη

Η σεξουαλική κατάκτηση ήταν μια κοινή μεταφορά για τον ιμπεριαλισμό στον ρωμαϊκό λόγο και η νοοτροπία “κατάκτησης” ήταν μέρος μιας λατρείας της ανδρικής ζωής που χαρακτήριζε ιδιαίτερα τις ρωμαϊκές ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Τα ρωμαϊκά ιδεώδη της αρρενωπότητας είχαν ως εκ τούτου την προϋπόθεση να παίρνουν έναν ενεργό ρόλο, ο οποίος ήταν πρωταρχική οδηγία της αρσενικής σεξουαλικής συμπεριφοράς των Ρωμαίων. Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}, οι μελετητές τείνουν να βλέπουν τις εκφράσεις της ρωμαϊκής αρσενικής

σεξουαλικότητας ως ένα δυαδικό μοντέλο διεισδυτικής διείσδυσης, δηλαδή ο σωστός τρόπος για ένα ρωμαϊκό αρσενικό να ζητήσει σεξουαλική ικανοποίηση, ήταν να εισαγάγει το πέος του στον σύντροφό του. Επιτρέποντας στον εαυτό του, να διεισδύσουν σε αυτόν, απειλούνταν η ελευθερία του, ως ελεύθερος πολίτης καθώς και η σεξουαλική του ακεραιότητα. (Skinner, 1997)

Ήταν αναμενόμενο και κοινωνικά αποδεκτό για έναν ελεύθερο Ρωμαίο άνδρα να θέλει να έχει σεξουαλικές επαφές με γυναίκες και άνδρες, εφόσον ανέλαβε τον διεισδυτικό του ρόλο. Η ηθική της συμπεριφοράς εξαρτάται από την κοινωνική θέση του εταίρου και όχι από το φύλο κάθε αυτό. Τόσο οι γυναίκες, όσο και οι νεαροί άνδρες θεωρούνταν φυσιολογικά αντικείμενα επιθυμίας, αλλά εκτός γάμου ένας άνθρωπος έπρεπε να ενεργεί σύμφωνα με τις επιθυμίες του, μόνο με τους σκλάβους, τις πόρνες. Το φύλο δεν καθόριζε εάν ένας σεξουαλικός σύντροφος ήταν αποδεκτός, αρκεί η απόλαυση ενός ανθρώπου να μην παρεμποδίζει την ακεραιότητα του άλλου ανθρώπου. Ήταν ανήθικο να έχει κάποιος σεξουαλική επαφή με τη σύζυγο ενός άλλου ελεύθερου άνδρα, με την κόρη του ή το γιό του και με τον ίδιο τον άνδρα. (Richlin, 1983,1992)

Με την Ελληνική λογοτεχνία να έρχεται στο προσκήνιο, προώθησε τον εορτασμό του ομοερωτισμού ως το σημάδι ενός αστικού και εξελιγμένου προσώπου. Ο Βιργίλιος περιγράφει την αγάπη μεταξύ δύο στρατιωτών ανδρών, του Nisus και του Euryalus και τη συνδέει με την υπέρτατη αρετή των ρωμαίων ανδρών και υποστηρίζοντας πως είναι «έντιμη, αξιοπρεπή και συνδεδεμένη με τις κεντρικές Ρωμαϊκές αξίες» (Skinner,1997 pp11).

Ένας άνδρας ή ένα αγόρι που έπαιρνε τον «δεκτικό» σεξουαλικό ρόλο, αποκαλούνταν cinaedus (κίναιδος), pathicus (παθητικός), debilis (αδύναμος). Οι Ρωμαίοι που χαρακτηρίστηκαν κοινωνικά «αρσενικά» δεν περιορίστηκαν μόνο σε έναν ενεργητικό ρόλο, αντιθέτως μεγαλύτεροι άνδρες προτιμούσαν τον παθητικό σεξουαλικό ρόλο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η επιθυμία ενός ενήλικου άνδρα να έχει παθητική στάση στη σεξουαλική πράξη, επιτρέποντας σε έναν σκλάβο να καταλάβει την ενεργητική στάση, θεωρήθηκε ασθένεια. Αντίθετα, όταν η επιθυμία ήταν ο ενήλικας να διεισδύσει σε ένα ανήλικο αγόρι, θεωρείτο φυσιολογικό. (Richlin, pp 531 και Williams, pp 200)

Αν και οι Ρωμαίοι θεωρούσαν το γάμο ως ένωση μεταξύ ανδρών και γυναικών, με σκοπό την αναπαραγωγή παιδιών, μερικοί μελετητές πιστεύουν πως στην πρώιμη Αυτοκρατορική περίοδο, κάποια αρσενικά ζευγάρια γιόρταζαν παραδοσιακές τελετές γάμου, με την παρουσία φίλων. Οι Martial και Juvenal αναφέρονται στο γάμο μεταξύ ανδρών, ως κάτι που δεν εμφανίζεται σπάνια, παρόλο που το απέρριπταν. Καθώς ο Χριστιανισμός άρχισε να κάνει την εμφάνισή του στην Αυτοκρατορία, τον 4^ο αιώνα, άρχισαν να υπάρχουν οι νόμιμες απαγορεύσεις για τον γάμο μεταξύ ανδρών. Διάφορες αρχαίες πηγές, δηλώνουν πως ο αυτοκράτορας Νέρωνας γιόρτασε δύο δημόσιους γάμους με άνδρες, παίρνοντας ο ίδιος τον ρόλο της νύφης. Οι τελετές περιλάμβαναν παραδοσιακά στοιχεία, όπως το νυφικό πέπλο. (Williams, pp 260-290)

Μέχρι το τέλος της Αυγουστιανής περιόδου, ο Οβίδιος πρότεινε μια ριζικά νέα ατζέντα, επικεντρωμένη στην αγάπη μεταξύ ανδρών και γυναικών. Πιο συγκεκριμένα γράφει πως «ο έρωτας με μια γυναίκα είναι πιο ευχάριστη, διότι σε αντίθεση με τις ομόφυλες συμπεριφορές που επιτρέπονται στη Ρωμαϊκή κουλτούρα, η ευχαρίστηση είναι αμοιβαία». Ο Οβίδιος περιλαμβάνει μυθολογικές θεραπείες του ομοερωτισμού στο κείμενό του Μεταμόρφωσης. (Ovid, 683-684)

1.4. Η Ομοφυλοφιλία Σήμερα

Στις μέρες μας, τα περισσότερα έθνη δεν απαγορεύουν το συναινετικό σεξ μεταξύ μη συνδεδεμένων ατόμων, αρκεί να βρίσκονται σε ηλικία συγκατάθεσης. Ορισμένες περιοχές αναγνωρίζουν δικαιώματα, παρέχουν προστασία και προνόμια για τις οικογενειακές δομές ζευγαριών του ίδιου φύλου, συμπεριλαμβανομένου και του γάμου. Αν και οι ομοφυλοφιλικές πράξεις αποποινικοποιήθηκαν σε ορισμένα μέρη του Δυτικού κόσμου, στην Πολωνία το 1932, στη Δανία το 1933, στη Σουηδία το 1944 και στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1967, σε κάποιες περιοχές, ακόμα και σήμερα βάση νόμου, απαγορεύεται η ομοφυλοφιλική δραστηριότητα και οι παραβάτες μπορεί να αντιμετωπίσουν τη θανατική ποινή σε μουσουλμανικές περιοχές, όπως το Ιράν και κάποια τμήματα της Νιγηρίας. Επίσης πολλές χώρες ακόμα στη Μέση Ανατολή και την Αφρική, καθώς και σε πολλές χώρες της Ασίας, της Καραϊβικής και του Νότιου Ειρηνικού απαγορεύουν την ομοφυλοφιλία. Στην Ινδία στις 11 Δεκεμβρίου του 2013 η ομοφυλοφιλία τιμωρήθηκε με απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου. Το τμήμα 377

του Ινδικού ποινικού κώδικα που ποινικοποιεί την ομοφυλοφιλία, παραμένει σε ισχύ. (Asokan, 2013). Σε έξι χώρες η ομοφυλοφιλική συμπεριφορά τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη, σε δέκα άλλες χώρες, φέρει τη θανατική ποινή.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι διακρίσεις κάθε μορφής που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου, είναι παράνομες σύμφωνα με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Charter of fundamental rights of the European union)

<https://fra.europa.eu/en/charterpedia/article/21-non-discrimination>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΑΙΤΙΑ ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΙΑΣ

2.1 Βιολογικά αίτια

Οι λόγοι πίσω από το ερώτημα, γιατί οι άνθρωποι είναι ομοφυλόφιλοι, straight ή αμφιφυλόφιλοι, είναι από καιρό πηγή γοητείας. Πράγματι, η έρευνα στο θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού προσφέρει ένα ισχυρό κίνητρο στην κατανόηση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας. Μέχρι σήμερα, ούτε ένας απλός και μοναδικός καθοριστικός παράγοντας, που αφορά το σεξουαλικό προσανατολισμό, δεν έχει αποδειχθεί με ακρίβεια. Διάφορες μελέτες δείχνουν διαφορετικές, ακόμα και συγκρουόμενες θέσεις, αλλά οι επιστήμονες υποθέτουν ότι ένας συνδυασμός γενετικών, ορμονικών και κοινωνικών παραγόντων καθορίζει τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Οι βιολογικές θεωρίες για την εξήγηση των αιτιών αυτών, ευνοούνται από τους ειδικούς και περιλαμβάνουν μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση γενετικών παραγόντων, το πρώιμο περιβάλλον της μήτρας και τη δομή του εγκεφάλου. Αυτοί οι παράγοντες οι οποίοι μπορεί να σχετίζονται με την ανάπτυξη του ετεροφυλικού, ομοφυλοφιλικού, αμφιφυλόφιλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού, περιλαμβάνουν γονίδια, προγεννητικές ορμόνες και δομή του εγκεφάλου.

Το 1991, σε μια μελέτη των Bailey και Pillard, σε δίδυμα αδέρφια, προσπάθησαν να συγκρίνουν τη σχετική σημασία της γενετικής και του περιβάλλοντος για τον προσδιορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού. Με την έρευνα αυτή διαπιστώθηκε ότι το 52% των μονοζυγωτικών αδελφών και το 22% των δυζυγωτικών αδελφών ήταν θετικοί προς την ομοφυλοφιλία. (Bailey 1991)

Οι ερευνητές θεωρούσαν πως βρίσκονταν κοντά στο να δώσουν απάντηση στο θέμα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Dean Hamer (επιστήμονας των νευρώνων και γενετιστής) και LeVay το 1993. Αποφάσισαν να μελετήσουν τον

ανθρώπινο εγκέφαλο, για να αποδείξουν πως η δομή του εγκεφάλου και η γενετική σύνδεση, είναι τα βιολογικά συστατικά για την ανδρική ομοφυλοφιλία, στο έγκυρο επιστημονικό περιοδικό Science, η οποία ταραίζει τα νερά, υποστηρίζοντας ότι ανακάλυψε το "gay γονίδιο". Οι μελετητές, ερευνώντας το DNA σε 40 ζεύγη ομοφυλόφιλων αδερφών, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι 33 από αυτά είχαν τους ίδιους δείκτες Xq28 στο χρωμόσωμα X. Ο επικεφαλής της έρευνας Dean Hamer βεβαιώνει ότι υπάρχει ένα γονίδιο (ή και περισσότερα) σε συγκεκριμένη περιοχή του χρωμοσώματος X το οποίο μπορεί να διαδραματίσει βασικό ρόλο στον καθορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού στον άνδρα. Ουσιαστικά όμως η μελέτη αυτή επισήμανε την περιοχή όπου είναι πιθανό να βρίσκεται το γονίδιο που σχετίζεται με την ομοφυλοφιλία, αλλά δεν κατάφερε να προσδιορίσει το ίδιο το γονίδιο (πράγμα που ισχύει ακόμα και σήμερα). (LeVay & Hamer 1994)

Το 2010, μελετήθηκαν στη Σουηδία περισσότερα από 7600 δίδυμα παιδιά και διαπιστώθηκε ότι η συμπεριφορά του ίδιου φύλου, μπορεί να εξηγηθεί τόσο από κληρονομικούς παράγοντες, όσο και από συγκεκριμένες περιβαλλοντικές πηγές (όπως το προγεννητικό περιβάλλον, η εμπειρία με ασθένειες και τραύματα, όπως επίσης και οι σεξουαλικές εμπειρίες), ενώ οι επιδράσεις των μεταβλητών κοινού επιπέδου περιβάλλοντος, όπως το οικογενειακό περιβάλλον και οι κοινωνικές συμπεριφορές, είχαν ασθενέστερη αλλά σημαντική επίδραση. Οι γυναίκες εμφάνισαν μια στατιστικά μη σημαντική τάση για ασθενέστερη επίδραση κληρονομικών επιδράσεων, ενώ οι άνδρες δεν έδειξαν καμία επίδραση των κοινών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. (Langstrom, Rahman, Carlstrom, 2010)

Μια νέα μελέτη του 2012, σε δίδυμα αγόρια, όπου παρουσιάστηκε στη Βαλτιμόρη της πολιτείας του Maryland, από την American Society of Human Genetics (ASHG), θεώρησαν ότι θα μπορούσε να δώσει απάντηση στο θέμα. Στην έρευνα που διεξήχθη, φαίνεται πως επιγενετικές επιδράσεις, χημικές τροποποιήσεις του ανθρώπινου γονιδιώματος που μεταβάλλουν τη δραστηριότητα του γονιδίου χωρίς αλλαγή ακολουθίας του DNA, μπορεί να έχουν σημαντική επίδραση στον σεξουαλικό προσανατολισμό. Η σεξουαλικά ανταγωνιστική επιλογή είναι πλέον εκτιμώμενη ως ένας ισχυρός παράγοντας στη βιολογική εξέλιξη. Έχει αποδειχθεί, ότι επηρεάζει σημαντικά ή οδηγεί σε ένα αριθμό βιολογικών φαινομένων και διεργασιών, συμπεριλαμβανομένης της επιβίωσης και της γονιμότητας, επιλογή συντρόφου, γενετική διαφοροποίηση, αναπαραγωγική απομόνωση και η εξέλιξη χρωμοσωμάτων

του φύλου. Η έρευνα των Rice, Friberg και Gavrillets, (Rice, Friberg, Gavrillets 2012) υποστηρίζει, ότι η σεξουαλικά ανταγωνιστική επιλογή, μπορεί να εξηγήσει την υψηλή επικράτηση αλλοίωσης του ανθρώπινου χαρακτήρα. Στην έρευνα περιγράφεται ένα μοντέλο που δημιούργησαν, όπου αυτό και οι προβλέψεις του είναι σταθερά με τα μεγάλα εμπειρικά πρότυπα που σχετίζονται με την ομοφυλοφιλία των ανδρών και των γυναικών και άλλες κοινές διαταραχές των γονιδιακών χαρακτηριστικών. Η ομοφυλοφιλία θεωρείται συχνά ένας ασυνήθιστος φαινότυπος, λόγω του ότι αντιπροσωπεύει ένα εξελικτικό αίνιγμα, όμως παραμένει σε μεγάλη συχνότητα σε πολλούς διαφορετικούς ανθρώπινους πληθυσμούς.

Το αρχείο της σεξουαλικής συμπεριφοράς (Archives of Sexual Behavior), δημοσίευσε πρόσφατα ένα ειδικό τμήμα, αφιερωμένο στην έρευνα αυτού του τομέα, με τίτλο “The Puzzle of Sexual Orientation”. Μια μελέτη που διεξάγεται από επιστήμονες στο πανεπιστήμιο Lethbridge της Αλμπέρτα, προσφέρει συναρπαστικά, διαπολιτισμικά στοιχεία ότι οι γενετικοί παράγοντες, υπόκεινται στο ίδιο φύλο. Μεταξύ των ιθαγενών πληθυσμών του Zapotec στο νότιο Μεξικό, άτομα που είναι βιολογικά αρσενικά και σεξουαλικά προσελκύονται από τους άνδρες, είναι γνωστά ως muxes. Αναγνωρίζονται ως ένα τρίτο φύλο: οι Muxenguiiu τείνουν να είναι αρρενωποί στην εμφάνιση και τη συμπεριφορά τους, muxegunaa είναι θηλυκά. Στους δυτικούς πολιτισμούς, θα θεωρούνταν ομοφυλόφιλοι και τρανσέξουαλ γυναίκες, αντίστοιχα. Αρκετές συσχετίσεις ανδρικής ανδροφιλίας – σεξουαλική έλξη βιολογικών αρσενικών προς άντρες – φαίνονται σε διαφορετικές κουλτούρες, γεγονός που υποδηλώνει ένα κοινό βιολογικό υπόβαθρο μεταξύ τους. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι στη Δυτική κοινωνία οι ομοφυλόφιλοι άνδρες, σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους άνδρες, φαίνεται να έχουν βιώσει άγχος αποχωρισμού σε εντονότερα επίπεδα – η στενοχώρια που προκύπτει από το διαχωρισμό τους από τις μεγάλες συναισθηματικά φιγούρες, όπως ο πρώτος φροντιστής ή τα στενά μέλη της οικογένειας. Έρευνες στη Σαμόα κατέδειξαν επίσης ότι τα τρίτα φαραφινικά φύλα – άτομα τα οποία είναι θηλυκά στην εμφάνιση, βιολογικά αρσενικά όμως και προσελκύονται από άντρες- επίσης θυμούνται να έχουν βιώσει στην παιδική ηλικία τους άγχος αποχωρισμού, όπως οι άντρες Σαμόα. Η πρόσφατη μελέτη περιελάμβανε 141 ετεροφυλόφιλες γυναίκες, 135 ετεροφυλόφιλους άνδρες και 178 muxes (61 muxenguiiu και 117 muxegunaa). Οι συμμετέχοντες στη μελέτη συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο, πάνω στο θέμα του άγχους αποχωρισμού- πιο συγκεκριμένα

ένιωσαν άγχος και στενοχώρια στην παιδική τους ηλικία, όταν αποχωρίστηκαν από τη γονική φιλία. Οι Muxes έδειξαν αυξημένα ποσοστά ανησυχίας για τον αποχωρισμό αυτό σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους άνδρες, παρόμοια με αυτά που παρατηρήθηκαν στην Καναδά και τη Σαμόα. Οι μελέτες μοριακής γενετικής έχουν δείξει ότι το Xq28, μια περιοχή που βρίσκεται στην κορυφή του χρωμοσώματος X, εμπλέκεται τόσο στην έκφραση άγχους όσο και στην ανδρική ανδροφιλία. Αυτό υποδηλώνει ότι οι γενικοί γενετικοί παράγοντες μπορούν να υποστούν την έκφραση και των δύο. Επιπρόσθετα, μελέτες σε δίδυμα αδέρφια επισημαίνουν τις γενετικές εξηγήσεις ως την υποκείμενη δύναμη για την προτίμηση των ομοφυλοφίλων σε άνδρες και τον νευρωτισμό, ένα χαρακτηριστικό προσωπικότητας που συγκρίνεται με το άγχος. Σήμερα, η έρευνα για το σεξουαλικό προσανατολισμό θα συνεχίσει να προκαλεί ευρύ ενδιαφέρον και αντιπαράθεση για το προσεχές μέλλον, διότι έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί, για να στηρίξει συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτικές ατζέντες. Η ηθική αποδοχή της ομοφυλοφιλίας συσχετίζεται συχνά με την ιδέα ότι οι επιθυμίες του ίδιου φύλου είναι έμφυτες και αμετάβλητες και επομένως δεν είναι επιλογή. Αυτό είναι σαφές όταν σκεφτόμαστε πως οι προηγούμενες πεποιθήσεις γύρω από την ομοφυλοφιλία που διδάχθηκαν, χρησιμοποιήθηκαν κάποτε για να δικαιολογήσουν τώρα τις αποθαρρυσμένες προσπάθειες να αλλάξουν αυτές οι επιθυμίες. Οι διαπολιτισμικές ομοιότητες που επισημάνθηκαν από τη μελέτη του Lethbridge προσφέρουν περαιτέρω στοιχεία ότι η ύπαρξη ομοφυλοφίλων είναι γενετική, η οποία είναι από μόνη της, ένα ενδιαφέρον εύρημα. Αλλά εμείς ως κοινωνία θα πρέπει να αμφισβητήσουμε την ιδέα ότι οι σεξουαλικές προτιμήσεις πρέπει να είναι μη-εκλαϊκευμένες. (Debrow, 2017)

2.2 Κοινωνικά-Πολιτισμικά αίτια

Η διεργασία της ταύτισης με το φύλο, ξεκινά ανάμεσα στα δύομιση και τα τέσσερα έτη. Για τα αγόρια, αυτή είναι η περίοδος κατά την οποία ξεκινούν να απομακρύνονται από τον πρωτογενή δεσμό με τη μητέρα και να αναζητούν ένα βαθύτερο δεσμό με τον πατέρα. Η σχέση με τον πατέρα τους είναι η αρχική πηγή ανάπτυξης μιας ασφαλούς ταυτότητας φύλου. Είναι η σχέση του πατέρα με το γιο που κάνει ένα αγόρι να ανακαλύψει όσα χρειάζεται να ξέρει για το ανδρικό φύλο, συμπεριλαμβανομένου του ποιός είναι σαν αγόρι, πως περπατάνε τα αγόρια, πως μιλούν, πως ενεργούν κ.ο.κ. Με τον χρόνο που περνάει το παιδί με τον πατέρα, ξεκινάει να αναπτύσσει την αντίληψη του φύλου του κατανοώντας τον εαυτό του σε σχέση με τον πατέρα του.

Στην ηλικία των πέντε, το παιδί ξεκινά να συνδέεται με τους ομόφυλους στο περιβάλλον του. Επιζητεί να συγκαταλέγεται σε αυτούς, να τον αποδέχονται και να τον αναγνωρίζουν. Μέσα από τις σχέσεις με τα υπόλοιπα αγόρια, συνεχίζει να κερδίζει μια αίσθηση ανδρισμού, ανακαλύπτοντας περισσότερα για τον εαυτό του σαν αγόρι. Αυτό συνεχίζεται μέχρι το παιδί να κατανοήσει τον εαυτό του.

Στη δεύτερη σχολικά ηλικία, σταδιακά, μετά από πολλά χρόνια συνδέσμου με πρόσωπα του ίδιου φύλου, ξεκινά να στρέφει την προσοχή στο αντίθετο φύλο. Του ξυπνά την περιέργεια για το διαφορετικό φύλο από αυτόν. Αυτή η περιέργεια, γίνεται σεξουαλικό ενδιαφέρον και επιθυμία για ερωτική σχέση με το αντίθετο φύλο.

Αντίστροφα, για το παιδί που θα αναπτύξει έναν ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό, αυτή η διεργασία δεν πραγματοποιείται. Όταν ένα παιδί, δεν έχει ένα ανδρικό πρότυπο στο σπίτι, είτε αντιλαμβάνεται πως ο πατέρας του δεν μπορεί να προσφέρει ασφάλεια και αγάπη, ίσως επηρεάσει στην ετεροφιλική ανάπτυξη του παιδιού, μαζί με άλλους παράγοντες φυσικά. Όπως για παράδειγμα η ίδια η ιδιοσυγκρασία του παιδιού, ο χαρακτήρας, οι αντιλήψεις, η δυσκολία συσχέτισής του με άλλα ομόφυλα παιδιά.

Ο κοινωνιολόγος F. Whitam, ο οποίος μελέτησε από κοντά και για μεγάλο χρονικό διάστημα ομοφυλοφιλικές κοινότητες σε πολλές χώρες του κόσμου αναφέρει:

- Οι κοινωνικές νόρμες και κανόνες δεν διευκολύνουν αλλά ούτε εμποδίζουν τις ομοφυλοφιλικές τάσεις.

- Ομοφυλόφιλα άτομα εμφανίζονται σε όλες τις κοινωνίες σεβαστού μεγέθους και μάλιστα σε ποσοστό σχεδόν ίδιο και σταθερό σε σχέση με την κοινωνία και την εποχή.

- Ομοφυλοφιλικές υποκουλτούρες εμφανίζονται σε κάθε κοινωνία με αρκετό πληθυσμό.

- Ομοφυλόφιλα άτομα από διαφορετικές κοινωνίες, εμφανίζουν μεταξύ τους αρκετές ομοιότητες στα ενδιαφέροντα και τη συμπεριφορά.

- Σε όλες τις κοινωνίες παρατηρείται ένα ανάλογο συνεχές μεταξύ «αρρενωπών» και «θηλυπρεπών» ομοφυλόφιλων. (Μ. Λαγουμίδου 1996)

Ορισμένοι κοινωνιολόγοι που προσπαθούν να ερμηνεύσουν κοινωνικά το φαινόμενο της ομοφυλοφιλίας, δεν ενδιαφέρονται για την αιτιολογία της ομοφυλοφιλίας. Όμως μέχρι στιγμής, όπως έχουμε παρατηρήσει, είτε οι κοινωνικοί, είτε οι βιολογικοί, είτε οι ψυχολογικοί παράγοντες, είτε όλοι μαζί, να αλληλεπιδρούν, μπορεί να επηρεάσουν, αλλά όχι να καθορίσουν την ανάπτυξη της ομοφυλοφιλίας. (Thio 2003)

Επίσης παράγοντες που παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ομοφυλοφιλίας, είναι τραυματικά γεγονότα σεξουαλικής φύσεως που μπορεί να βιώσει ένα άτομο. Αυτό μπορεί να συμβεί είτε μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, είναι στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά της οικογένειας από όπου προέρχεται το άτομο, αυτά συνήθως περιλαμβάνουν μια ασφυκτικά κοντινή-δεσμευτική δυναμική και σαγηνευτική μητέρα. Η υποτίμηση προς το άτομο και η επιβολή της μητέρας αυτής σε ένα παθητικό ή εχθρικό πατέρα, ακόμα και σε ένα πατέρα που είναι απών είτε σωματικά είτε συναισθηματικά. Η ομοφυλοφιλία δεν σχετίζεται με παθολογικά στοιχεία της προσωπικότητας ή με αυξημένη συναισθηματική ευαισθησία ή με κοινωνική δυσλειτουργία. Σήμερα, το φάσμα της ψυχοπαθολογίας που εντοπίζεται στους ομοφυλόφιλους, πιστεύεται ότι είναι τόσο ευρύ, όσο και αυτό που εντοπίζεται στους ετεροφυλόφιλους.

2.3 Κληρονομικότητα

Ο R. vonKrafft-Ebing έβλεπε την ομοφυλοφιλία σαν στίγμα εκφυλισμού και σαν μερική εκδήλωση νευροπαθολογικής κατάστασης, αίτιο της οποίας ήταν η κληρονομικότητα. Με το εκφυλιστικό στίγμα της σεξουαλικής ανατροφής, βρίσκουμε και άλλα συμπτώματα λειτουργικού ή και ανατομικού ακόμα εκφυλισμού. Μπορεί να διαπιστώσει κανείς προσωρινή ή μόνιμη ευρασθένεια που έχει τις ρίζες της σε κληρονομικά αίτια. Σε όλες τις περιπτώσεις, όπου έγινε δυνατόν να ερευνηθούν οι σωματικές και ψυχικές καταστάσεις των προγόνων και των εξ' αίματος συγγενών, βρέθηκαν νευρώσεις, ψυχώσεις και σημεία εκφυλισμού. (VonKrafft-Ebing 1894)

ΟΑ. Moll, δέχεται ότι στην κλινική εικόνα της ομοφυλοφιλίας μπορεί μερικές φορές να παίζει σπουδαιότερο ρόλο η κληρονομική προδιάθεση, ενώ άλλοτε σπουδαιότερο ρόλο παίζουν οι επίκτητες συνήθειες. Αν λοιπόν, παραδεχτούμε ότι η ομοφυλοφιλία προκαλείται από παράγοντες κληρονομικούς και επίκτητους, ανακύπτει το πρόβλημα, πότε ακριβώς υπάρχει ο ένας και πότε ο άλλος και σε τι ποσοστό. Είναι λοιπόν πρακτικά αδύνατο να διαχωρίσουμε αυτούς τους δύο παράγοντες. (Ζολινδάκης 1980)

Για ορισμένους ερευνητές το βασικότερο σημείο της μελέτης της ομοφυλοφιλίας είναι η κληρονομικότητα. Ισχυρίζονται πως έρχονται στον κόσμο τα άτομα με τις ομοφυλοφιλικές τάσεις. Μια άλλη ομάδα ερευνητών ισχυρίζεται πως στον κληρονομικό όγκο το ανδρικό σύμπλεγμα στην περίπτωση του άρρενος ομοφυλοφίλου είναι εξασθενημένο προς όφελος ενός συμπλέγματος θηλυκού τύπου. Εξετάζοντας λοιπόν τους ομοφυλόφιλους βλέπουμε πως οι γυναικείες τάσεις και προσανατολισμοί είναι πιο έκδηλοι σε αυτούς ακριβώς, λόγω της φαινομενικής απουσίας αρσενικών τάσεων. Τα γεγονότα αυτά ανατρέπουν τη θεωρία της κληρονομικής απόκτησης τέτοιων χαρακτηριστικών. (Adler 1988)

2.4 Ψυχοπαθολογικά αίτια

Όταν περιγράφηκε για πρώτη φορά στην ιατρική βιβλιογραφία, η ομοφυλοφιλία συχνά προσεγγίζετε από μια άποψη που επιδίωκε να βρει την εγγενή ψυχοπαθολογία ως την αιτία της. Πολλές βιβλιογραφίες έχουν γραφτεί και ερευνηθεί σχετικά με την ψυχική υγεία και τους ομοφυλόφιλους ασθενείς, επικεντρωμένες στην κατάθλιψη, την κατάχρηση ουσιών και την αυτοκτονία. Αν και αυτά τα αίτια υπάρχουν και στα ετερόφυλα άτομα, η συζήτηση μετατοπίστηκε μετά την απομάκρυνση της ομοφυλοφιλίας από το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο (DSM) το 1973. Αντίθετα, ο κοινωνικός εξοστρακισμός, οι νόμιμες διακρίσεις, η εσωτερικοποίηση αρνητικών στερεοτύπων και οι περιορισμένες υποστηρικτικές δομές, ανέφεραν παράγοντες που αντιμετωπίζουν οι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι στις δυτικές κοινωνίες, που συχνά επηρεάζουν δυσμενώς την ψυχική τους υγεία. Το στίγμα, οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις που απορρέουν από τις αρνητικές κοινωνικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία οδηγούν σε μεγαλύτερο ποσοστό διαταραχών ψυχικής υγείας μεταξύ λεσβιών, ομοφυλοφίλων και αμφιφυλόφιλων σε σύγκριση με τους ετεροφυλόφιλους. Τα αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν ότι η ελευθέρωση αυτών των στάσεων τις τελευταίες δεκαετίες, συνδέεται με τη μείωση τέτοιων κινδύνων ψυχικής υγείας μεταξύ των Lesbian Gay Bisexual Transgender ατόμων. (Meyer , 2003)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ

3.1 Στάσεις για τους ομοφυλόφιλους

Οι στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους έχουν αποτελέσει ένα αντικείμενο μελέτης για την επιστήμη της ψυχολογίας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα πρώτα σχετικά βήματα στη μελέτη της ομοφυλοφιλίας και των στάσεων απέναντι σε αυτή συναντώνται ακόμα και κατά τα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης της ως επιστήμη, το 19^ο αιώνα. Κατά το αρχικό στάδιο του στοχασμού πάνω σε αυτό το ζήτημα οι στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους διαμορφώνονται με βάση την αιτιοπαθολογική απόδοση που επιχειρείται για την ομοφυλοφιλία από τους τότε μελετητές του ζητήματος, με την ομοφυλοφιλία να θεωρείται ως μια ψυχοπαθολογική εκδήλωση που χρήζει θεραπευτικής αντιμετώπισης. Οι στάσεις διαφοροποιούνται αναλόγως με το εάν η ομοφυλοφιλία αποδίδεται σε γενετικούς παράγοντες ή με βάση το εάν θεωρείται ως μια συμπεριφορά που αναπτύσσεται δια μέσου της κοινωνικής μάθησης. Οι στάσεις θεωρούνται ως πριν μερικές δεκαετίες έντονα αρνητικές, λόγω της θεώρησης της ομοφυλοφιλίας ως ψυχοπαθολογικής εκδήλωσης. Οι αρνητικές αυτές στάσεις αρχίζουν να αμβλύνονται αρκετά αργότερα, ιδίως μετά τη δεκαετία του 1970, κατά την οποία η ομοφυλοφιλία παύει με βάση τα τότε διαγνωστικά εγχειρίδια να αντιμετωπίζεται ως ένα ψυχικό νόσημα και να αναζητείται η θεραπεία της (Stroomen, 1989).

Ιδιαίτερη σημασία έχει το να εξεταστεί ο τρόπος κατά τον οποίο διαμορφώνονται οι στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Η διαμόρφωση των στάσεων για την ομοφυλοφιλία σχετίζεται άμεσα με τη κοινωνική ταυτότητα και τη διαπραγμάτευση της κοινωνικής ταυτότητας από μέρους του ατόμου. Κατά συνέπεια, η θεώρηση του ατόμου ως ετεροφυλόφιλου διαμορφώνει μια εξω-ομάδα αποτελούμενη από τους ομοφυλόφιλους. Η εξω-ομάδα αυτή αποτελεί το στόχο της αρνητικής κριτικής από μέρους της ενδο-ομάδας, δηλαδή των ετεροφυλόφιλων (Worthingtonetal., 2002). Συνολικότερα, κατά τις κοινωνιοψυχολογικές θεωρήσεις ανάπτυξης των αρνητικών στάσεων η θεώρηση πως κάποιος με βάση τα διαφορετικά του

χαρακτηριστικά ανήκει σε μια εξω-ομάδα αποτελεί ένα παράγοντα άρρηκτα συνδεδεμένο με τη περιθωριοποίηση, αφού το άτομο τείνει να συναναστρέφεται άτομα με τα οποία μοιράζεται κοινά χαρακτηριστικά, παρά αυτά με τα οποία διαφέρει. Μάλιστα, κατά τη θεώρηση απειλής από το άτομο αυτό και την εξω-ομάδα, αναπτύσσονται ακόμα αρνητικότερες στάσεις (Hogg&Vaughan, 2008).

Πέραν των κοινωνιοψυχολογικών μοντέλων που επιχειρούν να επεξηγήσουν τις στάσεις αυτές, οι στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία διαμορφώνονται και με βάση γνωσιακές αξιολογήσεις αναφορικά με το φαινόμενο. Κατά τον Warren (1980), οι αρνητικές στάσεις βασίζονται στην υπεργενίκευση των χαρακτηριστικών της ομοφυλοφιλίας και σε άλλα πεδία της ζωής των ομοφυλόφιλων. Όπως επισημαίνει, η ομοφυλοφιλία δεν αναφέρεται ως όρος τόσο σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, παρά σε μια συμπεριφορά. Η αρνητική αναπαράσταση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα έχει τη βάση της στην αντίληψη της ομοφυλοφιλίας ως μιας κατάστασης, η οποία θεωρείται μάλιστα πως έχει έντονα παθολογική υπόσταση, αντί της θεώρησής της ως μιας συμπεριφοράς. Ως εκ τούτου, το άτομο αναπτύσσει αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους θεωρώντας πως αυτή η κατάσταση επηρεάζει με αρνητικό τρόπο τη συμπεριφορά του ομοφυλόφιλου και σε άλλες εκφάνσεις της ζωής του (π.χ. επαγγελματικός τομέας).

Η συγκεκριμένη αντιμετώπιση έχει τη βάση της στο στίγμα που αναπτύσσουν τα ετεροφυλόφιλα άτομα έναντι των ομοφυλόφιλων. Κατά τον Goffman (2009), υπάρχουν τρία διακριτά είδη στιγματισμού, τα οποία γίνεται ωστόσο να συνπαρατηρούνται σε ένα και μόνο άτομο: ο στιγματισμός του σώματος λόγω ατελειών ή δυσμορφιών, ο στιγματισμός της προσωπικότητας λόγω της ύπαρξης ψυχικών παθήσεων και ο στιγματισμός λόγω του ανήκειν σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα (π.χ. ασθενείς φορείς του ιού HIV). Οι ομοφυλόφιλοι βιώνουν και τα τρία αυτά είδη στίγματος ταυτοχρόνως. Αρχικώς, θεωρείται πως διακρίνονται από μια σωματική ατέλεια, καθώς δεν χρησιμοποιούν τα αναπαραγωγικά τους όργανα κατά τον προγραμματισμένο από τη φύση τρόπο. Επιπροσθέτως, θεωρείται πως αποκλίνουν ψυχικά λόγω του ότι η ομοφυλοφιλία θεωρείται πως έχει ψυχοπαθολογικά στοιχεία. Τέλος, λόγω της ίδιας τους της κοινωνικής ταυτότητας θεωρείται πως ανήκουν σε μια περιθωριοποιημένη από το υπόλοιπο κοινωνικό σώμα ομάδα.

Η Bradby (2009) επισημαίνει πως το στίγμα αυτό δεν οφείλει να θεωρείται ως μια κατάσταση στατική, παρά ως μια κατάσταση δυναμική. Όπως επισημαίνει, η παύση θεώρησης της ομοφυλοφιλίας ως μιας ψυχικής διαταραχής επέφερε μια σημαντική μεταβολή του στίγματος έναντι των ομοφυλόφιλων. Ως εκ τούτου, η παύση θεώρησης της ομοφυλοφιλίας ως διαταραχής οδήγησε και σε μια παύση ύπαρξης και των διαστάσεων του στίγματος, σύμφωνα με το παραπάνω μοντέλο, οδηγώντας σε άμβλυνση των αρνητικών αναπαραστάσεων απέναντι στη κοινωνική ομάδα των ομοφυλόφιλων.

Κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση του στίγματος απέναντι στους ομοφυλόφιλους είχε ο ιός HIV. Κατά τη δεκαετία του 1980 πραγματοποιείται η εμφάνιση του ιού HIV, ο οποίος αποτελεί μια σημαντική απειλή για τη τότε δημόσια υγεία και συναντάται σε υψηλές συχνότητες σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η θεώρηση των ομοφυλόφιλων ως υπεύθυνων για την εξάπλωση του ιού HIV είχε κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των αρνητικών προς αυτούς στερεοτύπων. Μεταξύ του 1981 και του 1998 παρατηρείται μια αύξηση των ομοφοβικών τάσεων, η οποία και αποδίδεται στην αύξηση της συχνότητας του ιού HIV. Ωστόσο, κατά τα επόμενα έτη δεν παρατηρείται κάποια σημαντική επίδραση του ιού HIV στο στίγμα κατά των ομοφυλόφιλων στη συγκεκριμένη χώρα (Ruel&Campbell, 2006). Η σύνδεση της ομοφοβίας με το στίγμα του ιού HIV παρατηρείται εν συνεχεία σε άλλες περιοχές του κόσμου, όπως οι χώρες της Καραϊβικής, όπου τα ποσοστά του ιού HIV είναι ιδιαίτερα υψηλά (Andrinopoulosetal., 2011; White&Carr, 2005). Φαίνεται επομένως πως σε περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει μια απειλή κατά της δημόσιας υγείας λόγω του ιού HIV, αναπτύσσονται αρνητικές αναπαραστάσεις προς τους ομοφυλόφιλους, οι οποίοι θεωρούνται ως υπεύθυνοι για τη τάση αυτή.

Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που προωθεί τις αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους είναι, όπως επισημαίνει ο McGee (2016), οι κυρίαρχες θρησκευτικές πεποιθήσεις των ετεροφυλόφιλων. Η θρησκεία είναι στενά συνδεδεμένη με την ηθική και τις πρακτικές των ανθρώπων, τόσο σε παλαιότερες εποχές, όσο και στη σύγχρονη εποχή. Όπως επισημαίνει ο McGee, στα ιερά κείμενα από δύο από τις πολυπληθέστερες σε πιστούς θρησκείες στο κόσμο, δηλαδή στο Χριστιανισμό και στον Ισλαμισμό, εκφράζονται έντονες αρνητικές αντιλήψεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους, οι οποίες και προωθούνται κατά τον τρόπο αυτό

στους πιστούς. Συνεπώς, η θρησκεία αποτελεί άλλον ένα διαμορφωτικό παράγοντα των αρνητικών στάσεων έναντι των ομοφυλοφίλων.

Τέλος, αξίζει αναφοράς το ότι οι στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους διαφοροποιούνται ανάλογα με το εάν πρόκειται για άντρες ή για γυναίκες. Φαίνεται πως οι αρνητικότερες αναπαραστάσεις αφορούν τους γκέι άντρες και λιγότερο τις λεσβίες γυναίκες, οι οποίες αντιμετωπίζονται θετικότερα. Μάλιστα, η διαφοροποίηση με βάση το φύλο δεν αφορά μόνο το εάν η αναπαράσταση μελετάται ως προς άντρες ομοφυλόφιλους ή ως προς γυναίκες λεσβίες, αλλά και αναφορικά με το φύλο αυτού που αξιολογεί το φαινόμενο, αφού υποστηρίζεται πως οι γυναίκες έχουν λιγότερο αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους εν σχέση με τους άντρες (Herek, 2000). Προγενέστερη έρευνα επίσης επιβεβαιώνει πως η αξιολόγηση των αντρών προς την ομοφυλοφιλία είναι και αρνητικότερη από αυτή των γυναικών για το ίδιο φαινόμενο (Herek, 1994).

Αναφορικά με την ανωτέρω διαφορά των στάσεων προς τους άντρες και τις γυναίκες ομοφυλόφιλους, αυτή παρατηρείται και στην ελληνική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται πως αν και για τα δύο φύλα οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δεν είναι ιδιαίτερα θετικές, πιο αρνητικές αναπαραστάσεις κυριαρχούν αναφορικά με τους γκέι άντρες, παρά ως προς τις λεσβίες γυναίκες (Αγγουράκη και συνεργάτες, 2013).

3.2 Στάσεις της οικογένειας

Από μέρους των γονέων, η ανακοίνωση του παιδιού τους πως είναι ομοφυλόφιλο οδηγεί την οικογένεια σε μια κατάσταση κρίσης. Σε πρώτο στάδιο επέρχεται μια ρήξη μεταξύ του γονέα και του παιδιού. Ο γονέας θεωρεί πως το παιδί του δεν είναι τόσο «φυσικό» όσο πρέπει και πως πλέον υπάρχει ένα διαχωριστικό σύνολο ως προς την αντίληψη του φυσικού και μη φυσικού μεταξύ αυτού και του παιδιού του. Κατά συνέπεια, πραγματοποιείται μια απομάκρυνση του γονέα από του παιδιού λόγω του φράγματος της ομοφυλοφιλίας. Σε επόμενο στάδιο, η συγκεκριμένη διαφοροποίηση επιφέρει μια ανάπτυξη αρνητικών συναισθημάτων για το γονέα, λόγω της αντιλαμβανόμενης ανεπάρκειας του ως γονέας να οδηγήσει το παιδί του στο «σωστό δρόμο». Ως εκ τούτου, αφ' ενός λόγω της θεώρησης του παιδιού ως αποκλίνον και λόγω της θεώρησης του γονέα πως δεν εκπλήρωσε με επιτυχία το ρόλο του,

διαμορφώνονται αρνητικές αναπαραστάσεις από μέρους των γονέων παράλληλα με την εκδήλωση μιας κρίσης εντός της οικογένειας, η οποία είναι δύσκολα αντιμετωπίσιμη (Stroomen, 1989).

Παρόμοια θεωρητικά μοντέλα αναφορικά με τις στάσεις της οικογένειας έχουν αναπτυχθεί και από άλλους μελετητές του ζητήματος της ομοφυλοφιλίας. Ένα σχετικό μοντέλο έχει αναπτυχθεί από τον DeVine (1984). Όπως υποστηρίζει, ο γονέας έχει μια ιδεατή και εξιδανικευμένη εικόνα αναφορικά με το ρόλο του φύλου και το σεξουαλικό ρόλο του παιδιού του. Η κρίση της οικογένειας επέρχεται κατά την άποψή του ως αποτέλεσμα της αποτυχίας του γονέα να οδηγήσει το παιδί του στην εκπλήρωση του ιδεατού αυτού ρόλου για τον οποίο το προόριζε.

Συνολικότερα, φαίνεται πως κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των αρνητικών αναπαραστάσεων των γονέων έχουν ευρύτερες στάσεις και αντιλήψεις του γονέα αναφορικά με τον ιδεατό γονικό ρόλο, οι οποίες και πλήττονται λόγω της ομοφυλοφιλίας.

3.3 Στάσεις της κοινωνίας

Πέραν της στάσης της οικογένειας, οι στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους έχουν αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης και σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο. Στη διαμόρφωση των στάσεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους κεντρικό ρόλο έχει η σιωπηλή ύπαρξη των ομοφυλόφιλων εντός της κοινωνίας. Οι ομοφυλόφιλοι, σε αντίθεση με άλλες κοινωνικές ομάδες που βιώνουν έντονο στίγμα, όπως για παράδειγμα οι φυλετικές μειονότητες, δεν έχουν εξωτερικά χαρακτηριστικά τα οποία να «προδίδουν» τη στιγματισμένη κοινωνική τους ταυτότητα. Κατά συνέπεια, η απουσία των χαρακτηριστικών αυτών οδηγεί σε μια «απόκρυψη» της κοινωνικής ταυτότητας του ομοφυλόφιλου, οι οποίοι περνούν απαρατήρητοι. Η απόκρυψη αυτή δρα πολλαπλασιαστικά ως προς το στιγματισμό λόγω της μη εξοικείωσης των υπολοίπων μελών της κοινωνίας με τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα (Stroomen, 1989).

Ένας δεύτερος λόγος για τον οποίο διαμορφώνονται αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους στη κοινωνία έχει να κάνει με την αναμενόμενη ετεροφυλοφιλία. Η ετεροφυλοφιλία θεωρείται ως μια κατάσταση η οποία αφορά

λόγω της φυσικής κατασκευής των γεννητικών οργάνων το σύνολο των ανθρώπων, οι οποίοι και αναμένεται να έρχονται σε συνουσία με άτομα του άλλου φύλου. Κατά συνέπεια, η ετεροφυλοφιλία αποτελεί τη κυρίαρχη κοινωνική νόρμα. Ως εκ τούτου, η θεώρηση της ετεροφυλοφιλίας ως μιας αργιοσι κατάστασης οδηγεί αυτόματα στη διαμόρφωση αρνητικών αναπαραστάσεων για αυτούς οι οποίοι αποκλίνουν από τη συγκεκριμένη νόρμα (Stroomen, 1989).

Ένας επιπλέον λόγος, ο οποίος είναι συνάρτηση θεωρήσεων της εξελικτικής ψυχολογίας, έχει να κάνει με τη χρησιμότητα ή μη χρησιμότητα της ομοφυλοφιλίας ως ανθρώπινης συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, στο ανθρώπινο είδος προτιμώνται οι συμπεριφορές οι οποίες είναι προσαρμοστικές και οι οποίες έχουν μια συγκεκριμένη χρησιμότητα και αξία. Η εκάστοτε συμπεριφορά διαμορφώνεται επομένως υπό ένα πρίσμα εξελικτικό ώστε να επιτελεί μια συγκεκριμένη χρησιμότητα για τον άνθρωπο και για τους γύρω του. Κατά συνέπεια, η ομοφυλοφιλία θεωρείται ως μια μη χρήσιμη συμπεριφορά, αφού δεν οδηγεί στην αναπαραγωγή και στη διαίωσιση του είδους. Ως εκ τούτου, η κοινωνία διαμορφώνει αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους λόγω της αντιλαμβανόμενης μη χρησιμότητας των σεξουαλικών τους προτιμήσεων (Muscarella, 1999).

Οι στάσεις της κοινωνίας προς τους ομοφυλόφιλους είναι επίσης συνάρτηση δημογραφικών παραγόντων, καθώς δεν συναντώνται στον ίδιο βαθμό ανάμεσα σε διακριτές μεταξύ τους κοινωνικές ομάδες. Ο εντοπισμός σχετικών δημογραφικών παραγόντων που διαμορφώνουν τις στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους έχει αποτελέσει αντικείμενο μιας σχετικής έρευνας που διεξήχθη στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στη μελέτη αυτή καταδείχθηκε πως υπάρχει μια σημαντική ετερογένεια μεταξύ των φυλετικών ομάδων, καθώς οι αρνητικότερες αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους καταγράφηκαν από τους έγχρωμους και οι θετικότερες από τους λευκούς. Επιπλέον, τα άτομα που ήταν έντονα θρησκευόμενα είχαν ιδιαίτερα αρνητικές αναπαραστάσεις προς τους ομοφυλόφιλους, καταδεικνύοντας μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ της θρησκευτικότητας και των στάσεων προς τους ομοφυλόφιλους (Adameczyk&Pitt 2009). Ως εκ τούτου, οι στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους στη κοινωνία διαμορφώνονται βάση επιμέρους δημογραφικών παραγόντων που τις καθορίζουν.

3.3 Στάσεις στην εκπαίδευση

Οι στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους στην εκπαίδευση έχουν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας λόγω ηθικών επιταγών αναφορικά με τη συμπεριληπτική εκπαίδευση και τη διασφάλιση της παύσης των οποιονδήποτε στερεοτύπων στην εκπαιδευτική διαδικασία (Kalantzis&Core, 2013). Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους μαθητές δεν είναι μονοδιάστατες, αλλά σχετίζονται με μια πληθώρα παραμέτρων του ευρύτερου κοινωνικού και σχολικού τους περιβάλλοντος. Κεντρικής σημασίας είναι η θετική αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, καθώς εκτιμάται πως η διαμόρφωση συμπεριληπτικών στάσεων προς τους ομοφυλόφιλους από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς σχετίζεται με θετικότερες αντιλήψεις των μαθητών προς τους ομοφυλόφιλους συμμαθητές τους, ιδίως προς τα ομοφυλόφιλα αγόρια (Horn&Szalacha, 2009).

Η μελέτη των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τους ομοφυλόφιλους μαθητές έχει αποτελέσει μάλιστα αντικείμενο μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα 254 εκπαιδευτικών στη Βαρκελώνη. Μέσω της συγκεκριμένης έρευνας διαπιστώθηκε πως η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών (88%) δεν είχε οποιασδήποτε μορφής αρνητική αντίληψη αναφορικά με τους ομοφυλόφιλους μαθητές. Το εύρημα αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα πως δεν πραγματοποιείται ένας σχηματισμός των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τους ομοφυλόφιλους με βάση το δικό τους σεξουαλικό προσανατολισμό και πως η δική τους σεξουαλική ταυτότητα είναι διακριτή από τις αντιλήψεις τους κατά την επαγγελματική τους πρακτική. Παρ' όλα αυτά, αξίζει προσοχής και προβληματισμού το ότι για ένα 12% των εκπαιδευτικών του δείγματος που εξετάστηκε, ποσοστό μη αμελητέο, παρατηρήθηκαν αρνητικές αντιλήψεις σχετικά με τους ομοφυλόφιλους μαθητές (Pérez-Testoretal., 2010).

Ιδιαίτερο αντικείμενο εξέτασης έχουν αποτελέσει οι αντιμετώπισεις απέναντι σε ομοφυλόφιλους φοιτητές. Καθώς ο χώρος της εκπαίδευσης αποτελεί ένα χώρο στον οποίο συναντώνται άτομα που συναποτελούν το υπόλοιπο κοινωνικό σώμα, είναι αναμενόμενο το αποτυπώνονται παρόμοιες αρνητικές πρακτικές για τους ομοφυλόφιλους με αυτές οι οποίες συναντώνται στη κοινωνία. Ως εκ τούτου, μπορεί να θεωρηθεί ως αναμενόμενο το ότι αναλύσεις δειγμάτων φοιτητών έχουν καταδείξει

μια θετικότερη αντίληψη των γυναικών φοιτητριών έναντι των αντρών φοιτητών ως προς τους ομοφυλόφιλους, όπως συμβαίνει και στο γενικό πληθυσμό (D'Augelli&Rose, 1990).

Ο σχηματισμός των αρνητικών αναπαραστάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων δεν οφείλει να θεωρηθεί μόνο ως προϋπάρχον της εισαγωγής τους στην ανώτατη εκπαίδευση, αλλά και πως αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής ζωής. Κεντρικό ρόλο στη κατασκευή των στερεοτύπων έχει η αποφυγή αναφοράς στο ζήτημα της ομοφυλοφιλίας. Όπως υποστηρίζει η Renn (2010), ενώ τα προγράμματα σπουδών είναι διεθνώς κατασκευασμένα ώστε κάθε επιμέρους πτυχή της κοινωνικής ζωής να αποτελεί και ένα αντικείμενο εξέτασης αυτών τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό κατά τον οποίο συναντάται στο πραγματικό κόσμο, κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει στη περίπτωση της ομοφυλοφιλίας. Ως εκ τούτου, η αποφυγή της αναφοράς στο ζήτημα της ομοφυλοφιλίας μέσω των ακαδημαϊκών κύκλων σπουδών μπορεί να θεωρηθεί πως οδηγεί σε έμμεσο τρόπο στη κατασκευή ταμπού και αρνητικών αναπαραστάσεων προς τους ομοφυλόφιλους.

Ένας δεύτερος παράγοντας που επισημαίνει η Renn (2010) πως σχετίζεται με τις αρνητικές αναπαραστάσεις προς τους ομοφυλόφιλους είναι η μη εμφανής δήλωση των ομοφυλόφιλων για το σεξουαλικό τους προσανατολισμό στο χώρο των εκπαιδευτικών τους ιδρυμάτων. Η απόκρυψη της ομοφυλοφιλίας εκτιμά πως αποτελεί ένα παράγοντα που προάγει το στίγμα, αφού στερεί στους φοιτητές τη δυνατότητα μείωσης του στίγματος μέσω της διαρκούς επαφής με τους ομοφυλόφιλους. Παρ' όλα αυτά, εκτιμά πως προσφάτως παρατηρείται μια μεταβολή αυτής της τάσης, αφού όλο και περισσότεροι φοιτητές δεν αποκρύπτουν τον ομοφυλοφιλικό σεξουαλικό τους προσανατολισμό, οδηγώντας μέσα από αυτό το τρόπο σε μια σημαντική μείωση του στίγματος απέναντί τους. Επιπλέον, όπως επισημαίνει, κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει πραγματοποιηθεί μια σημαντική πρόοδος στη συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ως παράγοντα που ευθύνεται σε σημαντικό βαθμό για τη μεταβολή αυτή θεωρεί την απαλοιφή των σχετικών με τη νοσολογική οντότητα της ομοφυλοφιλίας κειμένων από τη διδακτέα ύλη των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων μετά το 1973, χρονιά κατά την οποία η ομοφυλοφιλία σταμάτησε να αντιμετωπίζεται ως ένα ψυχικό νόσημα. Κατά συνέπεια, όπως εκτιμά, η μεταβολή αυτή είχε κεντρικό

ρόλο στην άμβλυνση των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων στο χώρο της εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΜΟΦΙΛΟΦΙΛΩΝ

4.1 Αντιμετώπιση από την οικογένεια

Οι αρνητικές αναπαραστάσεις της οικογένειας απέναντι στους ομοφυλόφιλους έχουν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση αρνητικών συμπεριφορών προς αυτούς. Οι γονείς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας συχνά απομακρύνονται από το ομοφυλόφιλο, έχοντας ως αποτέλεσμα τη περαιτέρω προώθηση του στιγματισμού και της περιθωριοποίησής του. Η μεταβολή αυτή των διαπροσωπικών σχέσεων οδηγεί τον ομοφυλόφιλο, ιδιαίτερα κατά τη περίοδο της εφηβείας, στην ανάπτυξη ψυχοπαθολογικών εκδηλώσεων, οι οποίες συχνά περιλαμβάνουν συναισθηματικές διαταραχές, με κυριότερη τη κατάθλιψη, αλλά και ακραίες ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις, όπως η ανάπτυξη αυτοκτονικότητας. Ως εκ τούτου, η αρνητική αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων από την οικογένεια οδηγεί σε ψυχικά προβλήματα για τον ομοφυλόφιλο (Harrison, 2003).

Οι αντιμετώπισεις της οικογένειας προς τους ομοφυλόφιλους δεν είναι οστόσο απαραίτητα αρνητικές, παρά εξαρτώνται από συγκεκριμένους παράγοντες που σχετίζονται με τη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας στη προ της αποκάλυψης της ομοφυλοφιλίας περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, η συνοχή της οικογένειας, η προσαρμοστικότητα της και η μη αυταρχικότητα κατά τη λήψη αποφάσεων είναι παράγοντες που συνδέονται με μια θετικότερη αντιμετώπιση. Αντίθετα, σε οικογένειες στις οποίες κυριαρχεί ο αυταρχισμός κατά τη λήψη αποφάσεων, υπάρχει χαμηλή προσαρμοστικότητα και δεν υπάρχει υψηλός βαθμός συνοχής των μελών, οι αντιμετώπισεις στη μετά την αποκάλυψη περίοδο είναι πιο αρνητικές (Willoughbyetal., 2006). Κατά συνέπεια, η αντιμετώπιση της οικογένειας εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από ορισμένους προϋπάρχοντες της αποκάλυψης της ομοφυλοφιλίας παράγοντες.

4.2 Αντιμετώπιση από την κοινωνία

Η πρώτη θετική αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων από τη κοινωνία αναφέρεται στους αρχαίους Κέλτες. Όπως επισημαίνεται από κείμενα διαφόρων αρχαίων ιστοριογράφων και φιλοσόφων, συμπεριλαμβανομένου και του Αριστοτέλη, οι Κέλτες αποτελούσαν έναν αρχαίο λαό στον οποίο οι ομοφυλόφιλοι δεν αντιμετωπίζονταν αρνητικά και μετείχαν στη κοινωνική και πολιτική ζωή της κοινωνίας τους κατά τρόπο ισότιμο με τα άτομα ετεροφυλοφιλικού σεξουαλικού προσανατολισμού. Αξίζει ωστόσο αναφοράς το ότι η συγκεκριμένη πρακτική αναφέρεται αποκλειστικά για τους άντρες Κέλτες και όχι και για τις γυναίκες (Murray, 2002).

Στη σύγχρονη εποχή παρατηρείται μια μεγάλη ετερογένεια σε διαφορετικές κοινωνίες αναφορικά με την συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στη κοινωνική ζωή. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται πως παρατηρείται μια θετική συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής προόδου και των θετικών αντιμετώπισεων προς τους ομοφυλόφιλους. Μάλιστα, οι αρνητικότερες αντιλήψεις παρατηρούνται χώρες που εντάχθηκαν τελευταίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση (π.χ. Βουλγαρία, Ρουμανία), οι οποίες είναι και οι οικονομικά ασθενέστερες χώρες. Κατά συνέπεια, φαίνεται πως υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ του οικονομικού επιπέδου ενός κράτους και των θετικών αντιμετώπισεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους (Gerhards, 2010).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι αρνητικότερες αντιμετώπισεις αναφέρονται στην Αφρική, όπου κυρίαρχο μάλιστα στοιχείο είναι η φυσική βία κατά των ομοφυλόφιλων. Η βία κατά των ομοφυλόφιλων είναι επίσης ιδιαίτερα συχνή στη Μέση Ανατολή, με εξαίρεση ορισμένες πιο αναπτυγμένες μη μουσουλμανικές, χώρες όπως είναι το Ισραήλ, όπου παρατηρείται μια μεγαλύτερη συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στη κοινωνική ζωή. Η συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στη κοινωνική ζωή φαίνεται μάλιστα να είναι συνάρτηση της οικονομικής προόδου μιας κοινωνίας, αφού συναντάται στις ανεπτυγμένες χώρες της βόρειας και δυτικής Ευρώπης, στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και το Καναδά. Μάλιστα, το παράδειγμα της Ιαπωνίας, όπου επίσης συναντώνται συμπεριληπτικές πρακτικές αναφορικά με τους ομοφυλόφιλους, καταδεικνύει πως η συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στη κοινωνική ζωή συνπαρατηρείται με την οικονομική πρόοδο μιας κοινωνίας, ανεξαρτήτως τους πολιτισμικού της

περιβάλλοντος. Ωστόσο, αξιοσημείωτη συμπερίληψη των ομοφυλόφιλων στη κοινωνική ζωή παρατηρείται και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπως η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Χιλή, το Περού, το Μεξικό και η Κολομβία (Andersen&Fetner, 2008).

Όπως φαίνεται και από τα παραπάνω, οι αρνητικότερες πρακτικές συναντώνται στις περιοχές του κόσμου όπου κυριαρχεί το μουσουλμανικό στοιχείο. Όπως προαναφέρθηκε μάλιστα οι κυριότερες θρησκείες του κόσμου οδηγούν στη διαμόρφωση αρνητικών στάσεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται μια σημαντική διαφορά μεταξύ του Ισλάμ και του Χριστιανισμού. Πιο συγκεκριμένα, στο Χριστιανισμό δεν προωθείται η βία απέναντι στους ομοφυλόφιλους, παρά εκφράζονται ηθικοί προβληματισμοί αναφορικά με τις συμπεριφορές τους, αφού στο Χριστιανισμό ο ίδιος ο άνθρωπος δεν θεωρείται ως αυτός που αποδίδει τη δικαιοσύνη για τις αμαρτίες των υπολοίπων. Αντίθετα, στον ισλαμισμό δεν παρατηρούνται μόνο αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους, αλλά και αρνητικές πρακτικές, αφού οι ίδιες οι οδηγίες προς τους πιστούς συμπεριλαμβάνουν τη προτροπή χρήσης βίας εις βάρος των ομοφυλόφιλων (McGee, 2016). Ως εκ τούτου, στο μουσουλμανισμό παρατηρείται μια μετάβαση από τη διαμόρφωση αρνητικών αναπαραστάσεων στις σε πρακτικό επίπεδο αρνητικές αντιμετώπισεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους.

Όπως περιγράφεται και ανωτέρω, είναι ιδιαίτερα συχνό το να κυριαρχούν αρνητικές αναπαραστάσεις για τους ομοφυλόφιλους. Μάλιστα, καθώς οι στάσεις δεν αποτελούν παρά μια τάση για δράση (Hogg&Vaughan, 2008), μπορεί να θεωρηθεί πως αυτές αποτελούν προϋπόθεση της αρνητικής αντιμετώπισης των ομοφυλόφιλων. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που καταδεικνύουν μια μη στερεοτυπική αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Χαρακτηριστική είναι μια σχετική ποιοτική μελέτη σε ομοφυλόφιλους φοιτητές στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου παρά τις όποιες ενδεχομένως μη θετικές αναπαραστάσεις για αυτούς δεν αναφέρουν συμπεριφορές που να καταδεικνύουν κοινωνικό αποκλεισμό (Taulke-Johnson, 2008). Πιθανώς επομένως ο κοινωνικός αποκλεισμός να είναι χαμηλότερος σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου όπως προαναφέρθηκε υπάρχουν πιο θετικές σε σχέση με άλλα περιβάλλοντα αντιλήψεις για τους ομοφυλόφιλους.

Συνολικότερα, η αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων εντός του εκπαιδευτικού συστήματος έχει αποτελέσει ένα αντικείμενο προβληματισμού σύγχρονων εκπαιδευτικών τάσεων, κατά τις οποίες η ισότιμη συμπερίληψη οποιουδήποτε μαθητή στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι επιτακτική ανεξαρτήτως των όποιων χαρακτηριστικών του ενδεχομένως να προάγουν τη περιθωριοποίησή του (π.χ. φυλή, σεξουαλική προτίμηση, κτλ). Η συμπερίληψη είναι αναγκαία καθώς αφ' ενός επιτυγχάνεται μια πληρέστερη αξιοποίηση του μελλοντικού εργατικού δυναμικού της κοινωνίας μέσω της αποτελεσματικής του κατάρτισης, αφ' ετέρου προάγεται το αίσθημα ισότητας μεταξύ των μαθητών και ενισχύεται ο δίκαιος χαρακτήρας του εκπαιδευτικού συστήματος και του κράτους γενικότερα. Ως εκ τούτου, σε ανεπτυγμένα δυτικά κράτη όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο σύγχρονος εκπαιδευτικός και η εκπαιδευτική ηγεσία των σχολικών μονάδων φροντίζουν ώστε να εξαλείφουν το στιγματισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό από τη σχολική κοινότητα μέσα από διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που στοχεύουν στη προστασία των μαθητών από την ανάπτυξη στίγματος έναντι των συμμαθητών τους που διαφέρουν ως προς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως η σεξουαλική ταυτότητα (Kalantzis&Cope, 2013).

Η αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων οφείλει επίσης να εξεταστεί αναφορικά με τα νομικά δικαιώματα που συνεπάγεται ο μη ετεροφυλοφιλικός σεξουαλικός προσανατολισμός. Αναμφίβολα, μια κυρίαρχη επιθυμία των ομοφυλόφιλων είναι αυτή για γάμο με άτομα τα ίδιου φύλου. Αν και στη πλειονότητα των κρατών αυτό δεν επιτρέπεται, σε ορισμένα ανεπτυγμένα κράτη, όπως στις Ηνωμένες Πολιτείες, έχει προβλεφθεί νομικά η δυνατότητα αυτή (Hagai&Crosby, 2016).

Η δυνατότητα γάμου με άτομα του ίδιου φύλου έχει καταβολές στο πεδίο της νομικής επιστήμης. Ο γάμος οφείλει να αντιμετωπίζεται ως ένα ανθρώπινο δικαίωμα και ως εκ τούτου οφείλουν να μην υπάρχουν διακρίσεις αναφορικά με τη δυνατότητα πρόσβασης στο δικαίωμα αυτό. Επιπροσθέτως, θεωρείται πως το κράτος οφείλει να μην έχει λόγο αναφορικά με τις επιλογές της προσωπικής ζωής των πολιτών του. Ως εκ τούτου, οφείλει να μην παρεμποδίζει όσους επιθυμούν να συνάψουν γάμο με άτομο του ίδιου φύλου να πραγματοποιήσουν την επιθυμία τους αυτή (Hagai&Crosby, 2016).

Επιπλέον προβληματισμοί αναφορικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων και τη στάση που η κοινωνία οφείλει να έχει απέναντί τους έχουν αναδυθεί λόγω της επιθυμίας τους για υιοθεσία παιδιών και για υποβοηθούμενη γονιμοποίηση. Στην Ελλάδα το κράτος αρνείται να αντιμετωπίσει τα συγκεκριμένα αιτήματα των ομοφυλόφιλων, καθώς δεν προβλέπονται τα σχετικά δικαιώματα. Όπως μάλιστα καταδεικνύεται από μια έρευνα ενός δείγματος 380 ατόμων του ελληνικού πληθυσμού, η άρνηση αυτή βρίσκει σύμφωνη τη κοινή γνώμη που δεν θεωρεί πως οι ομοφυλόφιλοι πρέπει να έχουν τα δικαιώματα αυτά (Μαραγιάννη& Ηλιάδου, 2017)

4.3 Αντιμετώπιση από τον περίγυρο

Η αντιμετώπιση από το περίγυρο έχει αποτελέσει σημαντικό αντικείμενο εξέτασης στο πεδίο της ομοφυλοφιλίας, λόγω της σημαντικής επίδρασης που έχει στο ψυχισμό του ατόμου, ιδιαίτερα κατά τη περίοδο της εφηβείας. Σύμφωνα με μια σχετική μελέτη σε ένα δείγμα εφήβων στις Ηνωμένες Πολιτείες, η αντιμετώπιση του περιγύρου δεν είναι μονοδιάστατη, αφού οι αποκρινόμενοι διάκινονται σε διαφορετικό βαθμό θετικά και αρνητικά για την εκάστοτε πιθανή αντιμετώπιση προς τους ομοφυλόφιλους. Για παράδειγμα, η λιγότερο στερεοτυπική αντιμετώπιση αφορά τη πιθανότητα του να ήταν κάποιος από το συμβούλιο του σχολείου τους ομοφυλόφιλος. Ωστόσο, οι έφηβοι ήταν πιο επιφυλακτικοί στο να είχαν κάποιον ομοφυλόφιλο στο χώρο που γυμνάζονται, στη παρέα τους ή στο να πήγαιναν κάποια εκδρομή μαζί του. Φαίνεται ως εκ τούτου με βάση τη συγκεκριμένη έρευνα πως οι έφηβοι είναι ανεκτικοί προς τους ομοφυλόφιλους όταν αυτοί δεν βρίσκονται στο άμεσο διαπροσωπικό τους περιβάλλον. Αντίθετα, όταν βρίσκονται σε αυτό οι έφηβοι είναι αρκετά πιο επιφυλακτικοί (Horn&Nucci, 2003).

Οι αρνητικές αντιμετώπισεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους διαφέρουν επίσης με βάση την ηλικιακή ομάδα. Υποστηρίζεται πως κατά μήκος της ζωής οι αναπαραστάσεις γίνονται πιο θετικές. Η υπόθεση αυτή αποτέλεσε αντικείμενο μιας σχετικής συγκριτικής μελέτης της Horn (2006), στην οποία συγκρίθηκαν οι αντιμετώπισεις προς τους ομοφυλόφιλους μεταξύ τριών ομάδων ηλικίας 14-16 ετών, 16-18 ετών και 19-26 ετών. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας κατέδειξαν πως οι αντιμετώπισεις γίνονται πιο θετικές στη πάροδο του

χρόνου, αφού οι αρνητικότερες αντιλήψεις καταγράφηκαν για την ηλικιακή ομάδα 14-16, ενώ γίνονταν όλο και πιο θετικές στους μεγαλύτερους σε ηλικία συμμετέχοντες. Κατά συνέπεια, επιβεβαιώνεται η υπόθεση περί άμβλυνσης των στερεοτυπικών αντιμετωπίσεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους κατά μήκος της ζωής.

Οι θετικότερες αντιμετωπίσεις προς τους ομοφυλόφιλους δεν είναι ωστόσο αποτέλεσμα μόνο της παρόδου του χρόνου και της ηλικιακής ωρίμανσης, αλλά και άλλων παραγόντων. Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας είναι η στενή επαφή με ομοφυλόφιλους. Όπως υποστηρίζεται μέσω μιας σχετικής έρευνας σε ένα μεγάλο δείγμα ατόμων που βρίσκονταν στην ηλικία των 18 ετών (N=1.069), αυτοί που είχαν ομοφυλόφιλα άτομα εντός του στενού τους περιβάλλοντος είχαν θετικότερες αντιμετωπίσεις, καταδεικνύοντας πως η στενή επαφή οδηγεί και σε άρση των στερεοτυπικών αντιμετωπίσεων προς τους ομοφυλόφιλους (Heinze&Horn, 2009). Σε κάθε περίπτωση, το εύρημα αυτό οφείλει να αντιμετωπιστεί με επιφυλακτικότητα, καθώς οι θετικότερες αντιλήψεις για τους ομοφυλόφιλους ενδεχομένως να είναι αποτέλεσμα της στενής επαφής μαζί τους και όχι αίτιο αυτών. Ωστόσο, σύμφωνα με κοινωνιοψυχολογικές θεωρήσεις η εγγύτητα συνεπάγεται πράγματι και μια μείωση των στερεοτυπικών αντιλήψεων (Hogg&Vaughan, 2008). Είναι ως εκ τούτου ιδιαίτερα πιθανόν το να πραγματοποιείται μια άμβλυνση των στερεοτυπικών αντιμετωπίσεων προς τους ομοφυλόφιλους καθώς αυτοί είναι μέλη του κοινωνικού περίγυρου.

Ο περίγυρος δεν οφείλει να μελετάται μόνο αναφορικά με αρνητικές, αλλά και με θετικές αντιμετωπίσεις προς τους ομοφυλόφιλους. Μάλιστα, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ομοφυλόφιλος δεν επιθυμεί να αποκαλύψει τη σεξουαλική του ταυτότητα στους γονείς τους, η αποκάλυψη αυτής στο περίγυρο μπορεί να οδηγήσει σε μια αυξημένη κοινωνική υποστήριξη από τους συνομηλίκους, η οποία και δρα ευεργετικά για τον ομοφυλόφιλο (Karimi, 2016). Ως εκ τούτου, η συμβολή του περίγυρου δεν οφείλει να μελετάται μόνο αναφορικά με τις αρνητικές, αλλά και με τις θετικές της επιδράσεις.

4.4 Προβλήματα στην αντιμετώπιση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας

Τα προβλήματα στην αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας μπορεί να θεωρηθεί πως σχετίζονται με τις ιδιαίτερα αρνητικές αναπαραστάσεις απέναντι στους

ομοφυλόφιλους, οι οποίες και πυροδοτούν τις αρνητικές σε πρακτικό επίπεδο αντιμετώπισεις τους. Μπορεί ωστόσο να θεωρηθεί πως τα εμπόδια στην ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων και στη συμπερίληψή τους στη κοινωνική ζωή σχετίζονται με παράγοντες του εκάστοτε πολιτισμικού περιβάλλοντος. Στην Ελλάδα, κυρίαρχη επίδραση για τη μη ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων έχει η Εκκλησία. Η Εκκλησία της Ελλάδος θεσπίζει ηθικούς κανόνες που οφείλουν να διέπουν τη κοσμική ζωή, ενώ συχνά παρεμβαίνει στη πολιτεία με ενστάσεις και προτροπές για νομοθετικές ρυθμίσεις. Η Εκκλησία έχει κεντρικό ρόλο κατά τα τελευταία χρόνια στην αντίσταση στην εφαρμογή πολιτικών που προωθούν την ισότητα των ομόφυλων και μη ομόφυλων ζευγαριών. Για παράδειγμα, οι παρεμβάσεις της Εκκλησίας της Ελλάδος κατά του σύμφωνου συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών ήταν ιδιαίτερα δυναμικές. Μπορεί ως εκ τούτου να θεωρηθεί πως έχουν μια διαμορφωτική επίδραση στη μη ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων από το ελληνικό κράτος (Παπαγεωργίου, 2017).

Ένα δεύτερο εμπόδιο στην αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα εντοπίζεται αναφορικά με το πολιτικό κόσμο της χώρας. Χαρακτηριστική είναι μια μελέτη που διεξήχθη τη περίοδο 2003-2004 σε Έλληνες πολιτικούς του ΠΑΣΟΚ, της Νέας Δημοκρατίας και του Συνασπισμού της Αριστεράς. Το συμπέρασμα της προκειμένης έρευνας είναι πως οι πολιτικοί της μελέτης ανέχονται την ομοφυλοφιλία υπό την προϋπόθεση οι ομοφυλόφιλοι να μην είναι «ορατοί» στη δημόσια σφαίρα. Κατά συνέπεια, αποδέχονται την ομοφυλοφιλία ως μια «παρέκκλιση», η οποία οφείλει να περιορίζεται στην ιδιωτική ζωή των ομοφυλόφιλων με στόχο τη προστασία του υπόλοιπου κοινωνικού σώματος (Παπαθανασίου & Αποστολίδης, 2013). Φαίνεται επομένως πως οι Έλληνες πολιτικοί διακρίνονται από ιδιαίτερα επιφυλακτικές και αρνητικές αντιμετώπισεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους, οι οποίες πέραν των όποιων αντιλήψεων αφορούν και το βαθμό στον οποίο θεωρούν πως οφείλει να εκφράζεται η σεξουαλική τους προτίμηση στη δημόσια ζωή.

Με βάση τα παραπάνω, φαίνεται πως στην Ελλάδα εντοπίζονται σημαντικά εμπόδια στην ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων, αφού δύο κεντρικοί φορείς διαμόρφωσης της πολιτικής ζωής της χώρας, δηλαδή η εκκλησία και οι πολιτικοί του κοινοβουλίου, διακρίνονται από αρνητικές αναπαραστάσεις και πρακτικές απέναντι στους ομοφυλόφιλους.

Ωστόσο, εμπόδια στην ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων μπορεί να θεωρηθεί πως υπάρχουν στην Ελλάδα και λόγω μιας δεδομένης κοινωνικοποίησης των νέων και συγκεκριμένα των νέων αντρών στην ετεροφυλοφιλία, κάτι που οδηγεί σε μια δεδομένη περιθωριοποίηση των όσων δεν μοιράζονται τόσο «αντρικά» χαρακτηριστικά. Στην Ελλάδα κυρίαρχο ρόλο έχει η κατασκευή της αντρικής ταυτότητας μέσω της συμμετοχής σε δραστηριότητες που θεωρούνται «αντρικές». Αντίστοιχα, οι δραστηριότητες που θεωρούνται ως «γυναικείες» οδηγούν στη κατασκευή της γυναικείας κοινωνικής ταυτότητας. Συνολικότερα, η ανάπτυξη και επικύρωση της έμφυλης κοινωνικής ταυτότητας προωθείται σε μεγάλο βαθμό στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται η θεώρηση περί παρέκκλισης των όσων δεν αναπτύσσουν ή των όσων δεν μπορούν να επικυρώσουν τη ταυτότητα αυτή. Η ανωτέρω θεώρηση μπορεί να επιβεβαιωθεί μέσω διαφορετικών παραδειγμάτων που συναντώνται μέσω εθνολογικών καταγραφών στη χώρα (Παπαταξιάρχης&Παραδέλλης, 2006).

Μέσω μιας σχετικής μελέτης που περιλαμβάνεται στο σύγγραμμα «Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα: ανθρωπολογικές προσεγγίσεις» των Παπαταξιάρχης&Παραδέλλης (2006), η Zinovieff επιχειρεί να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται η ταυτότητα των αντρών μέσα από τη προσέγγιση άγνωστων γυναικών. Στη συγκεκριμένη μελέτη αναλύθηκε ένα δείγμα 31 αντρών μιας περιοχής της ελληνικής επαρχίας, οι οποίοι στη πλειοψηφία τους ήταν χαμηλού οικονομικού και εκπαιδευτικού επιπέδου. Οι άντρες της μελέτης δρούσαν ανά ομάδες αντρών με αυτόνομη μεταξύ τους δράση σε ένα είδος διομαδικού συναγωνισμού με στόχο τη σεξουαλική επαφή με τις γυναίκες. Οι γυναίκες στη κοινωνία της επαρχιακής αυτής πόλης αποτελούν ένα είδος «μηνύματος» μεταξύ του ενός άντρα στους υπόλοιπους για την αξία του και τις επιτυχίες του. Για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους οι άντρες στη συγκεκριμένη περιοχή χρησιμοποιούν μάλιστα τις γυναίκες ως μέσο συναλλαγής μεταξύ τους. Για παράδειγμα, αν ένας άντρας ή μια παρέα γνωρίσει γυναίκες σε άλλους, τότε υπάρχει ένα «χρέος» το οποίο οφείλει να αποπληρωθεί με τη γνωριμία άλλων γυναικών.

Συνολικότερα, φαίνεται πως στη συγκεκριμένη ομάδα που αναλύθηκε ο άντρας χτίζει τη ταυτότητά του μέσω της συνεργασίας με τα άτομα της ενδο-ομάδας και του ανταγωνισμού με τα άτομα της εξω-ομάδας, διαπραγματευόμενος στη

πραγματικότητα τη κοινωνική του θέση. Συνεπώς, το συγκεκριμένο παράδειγμα καταδεικνύει το ότι η συγκρότηση της αντρικής ταυτότητας μέσα από το καμάκι είναι στη πραγματικότητα μια αντανάκλαση των αντιλήψεων για τη κοινωνική ιεραρχία και για τον τρόπο ανόδου σε αυτή, ιδίως από άντρες οι οποίοι δεν έχουν τα μέσα (π.χ. εισόδημα) για να ανταγωνιστούν τους άλλους ως προς τη προσέλκυση ερωτικών συντρόφων. Μάλιστα, η συμμετοχή στη παρέα των αντρών με στόχο τη προσέγγιση των γυναικών συνιστά μια μορφή απόδειξης της αρσενικότητας, αφού οι άντρες οι οποίοι δεν συμμετέχουν θεωρείται πως δεν μοιράζονται τόσο «αντρικά» χαρακτηριστικά όσο οι υπόλοιποι. Ως εκ τούτου, και σε αυτή τη περίπτωση η απαίτηση του κοινωνικού περιγύρου είναι η απάρνηση της ομοφυλοφιλίας με τη ταυτόχρονη απόδειξη της αρσενικότητας.

Σε μια άλλη ανάλυση που περιλαμβάνεται στο σύγγραμμα της Γκέφου-Μαδιανού (2006) «Εαυτός και Άλλος: Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο», ο Πανόπουλος περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι έμφυλες επιτελεστικές πρακτικές της παρέας αποτελούν ένα δυναμικό πεδίο συνομιλίας και αντιπαράθεσης σε επίπεδο κοινότητας. Αρχικώς, αναφέρει πως οι επιτελεστικές πρακτικές που σχετίζονται με την αναβίωση της παράδοσης αναδύθηκαν στην Ελλάδα τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και αναδείχθηκαν σε σημαντικά πλαίσια κατασκευής της τοπικής ταυτότητας, συνδεδεμένες επίσης με τα έμφυλα τοπικά ιδιώματα του ανήκειν και τις πρακτικές που συνδέονται με αυτά.

Η μελέτη του Πανόπουλου πραγματοποιήθηκε με συμμετοχική έρευνα σε χωρία της ελληνικής επικράτειας. Για την εθνογραφική του παρατήρηση αντλεί υλικό από τις μουσικές επιτελέσεις δείχνοντας το πώς η ανδρική κοινωνικότητα αναπτύσσεται στο πλαίσιο της παρέας. Όπως αναφέρει, ανδρική ταυτότητα συγκροτείται στη βάση της έμφυλης έννοιας του κεφιού, του αυθορμητισμού και του ταιριάσματος, ενώ το δομικό στοιχείο της παράδοσης και του συγκεκριμένου τελετουργικού αποτελούν τα πιο βασικά στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, ο Πανόπουλος αναφέρει πως η αντρική ταυτότητα συγκροτείται με δύο τρόπους. Ο πρώτος αφορά την εκπλήρωση των ευθυνών του άντρα απέναντι στα άτομα τα οποία έχει υπό την «ευθύνη» του, δηλαδή την οικογένειά του. Παράλληλα, στα πλαίσια της συναναστροφής με άλλους άντρες προσπαθεί επίσης να επιβεβαιώσει πτυχές της «αυθεντικής» αντρικής φύσης, επιβεβαιώνοντας και με αυτό τον τρόπο την αντρική του ταυτότητα. Βασικές αξίες

της εναλλακτικής αυτής αντρικής ταυτότητας είναι η ελευθερία στην επιλογή συντρόφων, ο αυθορμητισμός, ο συλλογικός συντονισμός στη δράση και η ελεύθερη έκφραση των έμφυλων συναισθημάτων στο πλαίσιο της «παρέας». Η ταυτότητα αυτή συγκροτείται μέσω συλλογικών δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα το αντρικό τραγούδι και το κυνήγι. Οι εθνολογικές καταγραφές του Πανόπουλου καταδεικνύουν πως υπάρχει μια ακανόνιστη και αυθόρμητη αντρική ταυτότητα, η οποία και συγκροτείται μέσω διαφόρων τρόπων. Σε κάθε περίπτωση, κεντρικό ρόλο έχει η κοινωνικοποίηση στη ταυτότητα και η «μύηση» των νέων αντρών στις «αντρικές πρακτικές» από τους παλαιότερους, η οποία και έχει ως προϋπόθεση της ανάπτυξης της αρσενικότητας, που συνδέεται με την άρνηση των οποιονδήποτε μη ετεροφυλοφιλικών αντιλήψεων και πρακτικών.

Κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των εμποδίων προς την ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων αντρών στην Ελλάδα έχει και η επιτελεστική ιδιότητα της ίδιας της ελληνικής γλώσσας. Η καθημερινή επιτέλεση της ετεροφυλοφιλίας μέσω της γλώσσας περνά από τα ετεροφυλόφιλα άτομα απαρατήρητη, ακριβώς λόγω της φυσικοποίησής της. Πέραν ωστόσο των συμπεριφορών και των εκφράσεων που οδηγούν σε μια φυσικοποίηση της ετεροφυλοφιλίας, ένα κύριο εμπόδιο στην ισότιμη αντιμετώπιση των ομοφυλόφιλων είναι το ότι η επιτέλεση της ετεροφυλοφιλίας πραγματοποιείται μέσω της εκφοράς ενός αρνητικού κατά των ομοφυλόφιλων λόγου. Συχνά εκφράζεται για παράδειγμα με αρνητική χροιά η αντίληψη πως σε όποιον δεν αρέσουν οι ωραίες γυναίκες είναι ομοφυλόφιλος. Κατά συνέπεια, η αρνητική εκφορά προς την ομοφυλοφιλία όχι μόνο επικυρώνει την ετεροφυλοφιλική σεξουαλική προτίμηση, αλλά και οδηγεί στην ανάπτυξη της αρσενικότητας (Μακρή-Τσιλιπάκου, 2014).

Συνολικότερα, τα ανωτέρω παραδείγματα καταδεικνύουν πως ένα σημαντικό εμπόδιο στην αντιμετώπιση των αρνητικών αντιλήψεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους, και ιδίως τους ομοφυλόφιλους άντρες, είναι η κοινωνικοποίηση στην αρσενικότητα με τη ταυτόχρονη απάρνησης του μη ετεροφυλοφιλικού σεξουαλικού προσανατολισμού. Η διαδικασία αυτή φαίνεται μάλιστα να είναι στην Ελλάδα μια κυρίαρχη απαίτηση και μια καθολικά αποδεχόμενη κοινωνική νόρμα.

Ωστόσο, αξίζει αναφοράς το ότι στη σύγχρονη Ελλάδα, ως αποτέλεσμα της διεθνούς άμβλυνσης των αντιμετώπισεων απέναντι στους ομοφυλόφιλους,

παρατηρείται μια μεταβολή της στερεοτυπικής αντιμετώπισης από μέρους του τύπου. Κεντρικό ρόλο στη κατασκευή των στερεοτύπων απέναντι στον ομοφυλόφιλο άντρα είχαν επί δεκαετίες περιοδικά όπως το Playboy, το Status και το Click. Αν και σε παλαιότερες δεκαετίες, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980, φαινόταν πως μέσω του περιεχόμενου των περιοδικών αυτών ο άντρας επικύρωνε τη κοινωνική του ταυτότητα μέσω συμπεριφορών που ήταν «αντρικές», αναπτύσσοντας αρνητικές αναπαραστάσεις προς την ομοφυλοφιλία, στη πορεία των ετών τα περιοδικά αυτά ανέπτυξαν μια πιο ελευθεριακή προσέγγιση στο ζήτημα αυτό, σεβόμενα τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων και επιδιώκοντας την αποφυγή του στιγματισμού τους (Zestanakis, 2017).

Πέραν των περιοδικών, η κατασκευή των αναπαραστάσεων προς τους ομοφυλόφιλους πραγματοποιείται και από τις ελληνικές ταινίες. Στον ελληνικό κινηματογράφο ο ομοφυλόφιλος παρουσιάζεται ως μια κωμική καρικατούρα, ενώ σε ορισμένες ταινίες παρουσιάζεται ως άτομο αμφιβόλου ηθικής που δεν τηρεί το λόγο του. Η μεταβολή της αρνητικής αντιμετώπισης των ομοφυλόφιλων από τον ελληνικό κινηματογράφο παρατηρείται από το τέλος της δεκαετίας του 1990 και ύστερα (Τσιάμης, 2007).

Φαίνεται συνεπώς, μέσα από το παράδειγμα της Ελλάδας, πως εμπόδια στην αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας μπορούν να προκύπτουν μέσα από:

- Τις κοινωνικές νόρμες, τις αντιλήψεις και πρακτικές των ίδιων των ατόμων
- Την ίδια τη γλώσσα
- Τους φορείς που διαμορφώνουν τη πολιτική πραγματικότητα της χώρας
- Το τύπο και το κινηματογράφο

Μάλιστα, η μεταβολή της ρητορικής του τύπου και του κινηματογράφου προς τους ομοφυλόφιλους μαρτυρά το ότι οι αναπαραστάσεις και τα εμπόδια προς την ισότιμη αντιμετώπισή τους δεν οφείλουν να εκλαμβάνονται ως στατικά, παρά ως δυναμικά και πιθανώς μεταβαλλόμενα στο μέλλον.

Με βάση τα ανωτέρω εμπόδια, θα μπορούσε να προταθεί μια διαφοροποίηση μεταξύ των παραγόντων που προωθούν με άμεσο και με έμμεσο τρόπο την ανάπτυξη του στίγματος κατά των ομοφυλόφιλων. Οι άμεσες συμπεριφορές αφορούν το περιορισμό των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων. Για παράδειγμα, οι παρεμβάσεις

της Εκκλησίας της Ελλάδος μπορεί να θεωρηθεί πως προάγουν με άμεσο τρόπο την ανάπτυξη του στίγματος. Ωστόσο, μια άλλη κατηγορία αφορά τις συμπεριφορές που με έμμεσο τρόπο προάγουν το στίγμα κατά των ομοφυλόφιλων. Οι συμπεριφορές αυτές έχουν να κάνουν με την υπερέμφαση στην επικύρωση της αντρικής ταυτότητας και στην ανάπτυξη της αρσενικότητας από τους άντρες. Ως εκ τούτου, δημιουργείται η αίσθηση αποτυχίας επικύρωσης αυτής της ταυτότητας από τους ομοφυλόφιλους, προάγοντας ως εκ τούτου το στίγμα απέναντί τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 Στόχος έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η μελέτη των στάσεων του γενικού πληθυσμού ηλικίας 18 έως 38 ετών για το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας, που κατοικούν στην Αθήνα και στην Κρήτη. Το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας αφορούσε τη διερεύνηση των παραγόντων που επιδρούν στις στάσεις για τους ομοφυλόφιλους άντρες.

Οι υποθέσεις με βάση τις οποίες πραγματοποιήθηκε η ανάλυση των δεδομένων ήταν οι ακόλουθες:

- Η πεποίθηση εγγύτητας, ετεροσεξισμού παθολογικοποίησης και υποστήριξης επηρεάζεται από το φύλλο;
- Η ηλικία επηρεάζει την πεποίθηση εγγύτητας, ετεροσεξισμού παθολογικοποίησης και υποστήριξης;
- Η εργασιακή κατάσταση επηρεάζει την πεποίθηση εγγύτητας, ετεροσεξισμού παθολογικοποίησης και υποστήριξης;
- Ο τόπος κατοικίας επηρεάζει την πεποίθηση εγγύτητας, ετεροσεξισμού παθολογικοποίησης και υποστήριξης;
- Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επηρεάζουν τις τιμές της εγγύτητας, του ετεροσεξισμού, της παθολογικοποίησης και της υποστήριξης;
- Ο βαθμός επίδρασης της θρησκείας στη ζωή επιδρά στις τιμές της εγγύτητας, του ετεροσεξισμού, της παθολογικοποίησης και της υποστήριξης;

5.2 Σχεδιασμός μελέτης και συμμετέχοντες

Πρόκειται για μια συγχρονική μελέτη. Οι συμμετέχοντες της μελέτης ήταν άτομα 18-38 ετών που διέμεναν στην Αθήνα, στο Ηράκλειο και στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης. Στη μελέτη συμπεριλήφθηκε ένα σύνολο 149 συμμετεχόντων, από τυχαία δειγματοληψία.

5.3 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Τα δεδομένα της μελέτης συλλέχθηκαν με χρήση τυχαίας δειγματοληψίας από ένα δείγμα ευκολίας που αποτελούνταν από άτομα του φιλικού και ευρύτερου διαπροσωπικού περιβάλλοντος.

5.4 Μεταβλητές μελέτης

Α) Στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφυλία

Οι στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφυλία μετρήθηκαν μέσω του Multidimensional Scale of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men, των George Gato, Anne Fontaine και Nuno Carneiro. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο αποτελείται από 28 ερωτήσεις που βαθμολογούνται με μια κλίμακα Likert με τιμές από 1 έως 6 (διαφωνώ απόλυτα ως συμφωνώ απόλυτα). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 4 υποκλίμακες (οι οποίες αναφέρονται σε διαφορετικές στάσεις και πεποιθήσεις κατά της αντρικής και γυναικείας ομοφυλοφυλίας), οι οποίες είναι οι κάτωθι: η υποκλίμακα απόρριψης εγγύτητας, η υποκλίμακα παθολογικοποίησης, η υποκλίμακα ετεροσεξισμού και η υποκλίμακα υποστήριξης. Με βάση τη μελέτη της αρχικής χορήγησης του ερωτηματολογίου, υπάρχει μια έντονη συσχέτιση μεταξύ των τεσσάρων υποκλιμάκων του, με τον δείκτη r να είναι στο σύνολο των συσχετίσεων >0.60 , είτε πρόκειται για θετικές είτε για αρνητικές συσχετίσεις. Ως προς το είδος των συσχετίσεων, η υποκλίμακα υποστήριξης παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση με τις υπόλοιπες, λόγω της θετικής εκφοράς των ερωτήσεών της, όπου υψηλότερες τιμές δηλώνουν θετικότερες στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους, σε αντίθεση με τις άλλες υποκλίμακες (Gato et al., 2012). Ο δείκτης α του συγκεκριμένου εργαλείου είχε εύρος 0.79-0.91 για κάθε υποκλίμακα. Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε στα ελληνικά και χορηγήθηκε πιλοτικά προ της χορήγησής του στο τελικό δείγμα της έρευνας, χωρίς να προκύψουν αναγκαίες τροποποιήσεις στην αρχική εκδοχή. Για τη χρήση του ερωτηματολογίου δόθηκε άδεια

κατ' όπιν προσωπικής επικοινωνίας με το συγγραφέα, η οποία και παρατίθεται στο Παράρτημα.

B) Κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές:

Τα κοινωνικοδημογραφικά δεδομένα της παρούσας έρευνας περιλάμβαναν το φύλο (άντρας/ γυναίκα), την ηλικία (έτη), το επάγγελμα ή τη σχολή σπουδών (για τους φοιτητές), που μετρήθηκαν μέσω ανοιχτών ερωτήσεων, το έτος σπουδών (1ο/ 2ο/ 3ο/ 4ο/ πάνω από 4 χρόνια), την περιοχή που οι συμμετέχοντες έχουν ζήσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους (μικρό χωριό/ μικρή επαρχιακή πόλη/ πόλη/ μεγάλη πόλη/ μεγάλο αστικό κέντρο) και το θρησκευτικό δόγμα (ανοιχτή ερώτηση).

Η επίδραση της θρησκείας στη ζωή, προσδιορίστηκε μέσω μιας αυτοαναφερόμενης ερώτησης και βαθμολογήθηκε μέσω κλίμακας Likert με τιμές από 1 έως 5 (καθόλου σημαντική ως πάρα πολύ σημαντική). Η ερώτηση στην οποία οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν ήταν η εξής: «Πόσο σημαντική είναι η επιρροή της θρησκείας στη ζωή σας»;

5.6 Στατιστική ανάλυση

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS για Windows (vol. 25). Αρχικώς, πραγματοποιήθηκε περιγραφική στατιστική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας. Τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των κατηγορικών μεταβλητών της μελέτης υπολογίστηκαν με τη χρήση απόλυτων τιμών και ποσοστών επί τοις εκατό, ενώ ως προς τις ποσοτικές μεταβλητές τα περιγραφικά χαρακτηριστικά υπολογίστηκαν με τη χρήση μέσων τιμών και τυπικών αποκλίσεων. Προ της επαγωγικής ανάλυσης των δεδομένων πραγματοποιήθηκε έλεγχος της κανονικότητας της κατανομής των υποκλιμάκων του ερωτηματολογίου μέτρησης με στόχο τη διαπίστωση της αναγκαιότητας διενέργειας παραμετρικών ή μη παραμετρικών αναλύσεων. Για τους σχετικούς υπολογισμούς χρησιμοποιήθηκε η μελέτη ιστογραμμάτων και ο έλεγχος Kolmogorov-Smirnov, βάσει προγενέστερων οδηγιών της βιβλιογραφίας (Γναρδέλλης, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

6.1 Περιγραφική ανάλυση δεδομένων

Στους πίνακες 1 και 2 παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων της έρευνας. Αναφορικά με το φύλο η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν άντρες (N=87, 58.4%), ενώ ένα μικρότερο ποσοστό αποτελούταν από γυναίκες (N=62, 41.6%). Ως προς την επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων, η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν εργαζόμενοι (N=111, 74.5%) ενώ ένα μικρότερο ποσοστό μη εργαζόμενοι (N=38, 25.5%). Σχετικά με τον τόπο διαμονής των συμμετεχόντων, ένα 32% ανέφερε πως διέμενε σε μικρή επαρχιακή πόλη, ένα 27.9% σε μεγάλο αστικό κέντρο, ένα 25.2% σε πόλη, ένα 9.5% σε μεγάλη πόλη και ένα 5.4% σε μικρό χωριό. Ως προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι (N=131, 87.9%), ενώ ένα μικρότερο ποσοστό αφορούσε τους άθεους και τα άτομα με άλλες θρησκευτικές αντιλήψεις (N=18, 12.1%). Τέλος, η ηλικία των συμμετεχόντων είχε μέση τιμή 28.37 έτη με σχετικά μικρή τυπική απόκλιση.

Πίνακας 1. Τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των κατηγορικών μεταβλητών της έρευνας		
Μεταβλητή	Απόλυτη τιμή	Ποσοστό %
Φύλο		
Άντρας	87	58.4
Γυναίκα	62	41.6
Επαγγελματική κατάσταση		
Εργαζόμενοι	111	74.5
Μη εργαζόμενοι	38	25.5
Τόπος διαμονής		
Μικρή επαρχιακή πόλη	47	32.0
Μεγάλο αστικό κέντρο	41	27.9
Μεγάλη πόλη	14	9.5
Μικρό χωριό	8	5.4
Πόλη	37	25.2
Θρησκευτική πεποίθηση		
Χριστιανοί Ορθόδοξοι	131	87.9
Άλλες θρησκευτικές αντιλήψεις	18	12.1
	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
Ηλικία	28.37	5.95

Ως προς τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των ποσοτικών μεταβλητών της μελέτης παρατίθενται λεπτομερώς στον πίνακα 2. Αναφορικά στην επίδραση της θρησκείας, η μέση τιμή αποκρίσεων ήταν > 2.50 , με τη γενική τάση των συμμετεχόντων να καταδεικνύει μια τάση προς την επίδραση στη ζωή των συμμετεχόντων.

Πίνακας 2. Τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των ποσοτικών μεταβλητών

	Επίδραση θρησκείας (N=149)	Απόρριψη εγγύτητας (N=149)	Παθολογικοποίηση (N=149)	Ετεροσεξισμός (N=149)	Υποστήριξη (N=149)
Μέση τιμή (T.A.)	2,99(±1,241)	26,38(±13,161)	14,30 (±6,765)	27,52 (±9,271)	19,28 (±4,924)

6.2 Επαγωγική ανάλυση δεδομένων

Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται οι διαφυλικές διαφορές των ατόμων της μελέτης στις τέσσερις υποκλίμακες του εργαλείου μέτρησης. Ως προς τον ετεροσεξισμό, οι διαφορές υπολογίστηκαν βάσει Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων, ενώ ως προς τις υπόλοιπες μεταβλητές βάσει Mann-Whitney U. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, οι άντρες είχαν υψηλότερες τιμές στις υποκλίμακες της απόρριψης εγγύτητας, της παθολογικοποίησης και του ετεροσεξισμού, με τις διαφορές αυτές να είναι στατιστικά σημαντικές ($p=0.000$, $p=0.000$ και $p=0.045$ αντίστοιχα). Αντίθετα, στην υποκλίμακα της υποστήριξης οι υψηλότερες τιμές αφορούσαν τις γυναίκες της μελέτης, με τις διαφορές αυτές να είναι οριακά μη στατιστικά σημαντικές ($p=0.056$). Άρα συμπεραίνεται ότι αναφορικά με τις τρεις υποκλίμακες της απόρριψης εγγύτητας, της παθολογικοποίησης και του ετεροσεξισμού, το φύλο επηρεάζει τις πεποιθήσεις.

Πίνακας 3. Οι διαφορές βάση φύλου των συμμετεχόντων					
	Φύλο	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Απόρριψη εγγύτητας	Άντρας	87	30,18	13,265	0.000
	Γυναίκα	62	21,04	11,075	
Παθολογικοποίηση	Άντρας	87	16,22	6,810	0.000
	Γυναίκα	62	11,59	5,735	
Ετεροσεξισμός	Άντρας	87	28,80	8,777	0.045
	Γυναίκα	62	25,72	9,710	
Υποστήριξη	Άντρας	87	18,71	4,905	0.056
	Γυναίκα	62	20,09	4,874	

Ως προς τις διαφορές των συμμετεχόντων βάσει της εργασιακής τους κατάστασης, αυτές παρουσιάζονται στον πίνακα 4. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, η εργασιακή κατάσταση των ατόμων του δείγματος δεν σχετιζόταν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό με καμία εκ των μεταβλητών του εργαλείου μέτρησης. Ως προς τον ετεροσεξισμό, οι διαφορές υπολογίστηκαν βάσει Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων, ενώ ως προς τις υπόλοιπες μεταβλητές βάσει Mann-Whitney U. Συνεπώς συμπεραίνεται ότι η εργασιακή κατάσταση δεν επιδρά στη διαμόρφωση των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών.

Πίνακας 4. Οι διαφορές βάσει εργασιακής κατάστασης των συμμετεχόντων					
	Επαγγελματική κατάσταση	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	p
Απόρριψη εγγύτητας	Εργαζόμενος	111	26,23	13,659	0.612
	Μη εργαζόμενος	38	26,81	11,744	
Παθολογικοποίηση	Εργαζόμενος	111	14,34	7,009	0.896
	Μη εργαζόμενος	38	14,18	6,079	
Ετεροσεξισμός	Εργαζόμενος	111	27,70	9,995	0.631
	Μη εργαζόμενος	38	27,00	6,810	
Υποστήριξη	Εργαζόμενος	111	19,36	5,043	0.748
	Μη εργαζόμενος	38	19,05	4,614	

Στον πίνακα 5 παρουσιάζεται η επίδραση του τόπου κατοικίας στις πεποιθήσεις και τις στάσεις των συμμετεχόντων για επιμέρους πτυχές των αντιλήψεών τους σχετικά με τους ομοφυλόφιλους άντρες. Ως προς τον ετεροσεξισμό, οι διαφορές υπολογίστηκαν βάσει ANOVA, ενώ ως προς τις υπόλοιπες μεταβλητές βάσει Kruskal-Wallis. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις με βάση τον τόπο κατοικίας υπήρχαν μόνο για την υποκλίμακα της παθολογικοποίησης ($p=0.005$) και του ετεροσεξισμού ($p=0.021$), υποκλίμακες για τις οποίες πραγματοποιήθηκε εν συνεχεία post-hoc έλεγχος. Ως προς την παθολογικοποίηση, ο post-hoc έλεγχος κατέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές για τις τιμές της παθολογικοποίησης, όπου όσοι διέμεναν σε μεγάλο αστικό κέντρο είχαν χαμηλότερη βαθμολογία σε σχέση με όσους διέμεναν σε πόλη ($p=0.001$), και ως προς τον ετεροσεξισμό, όπου όσοι διέμεναν σε πόλη είχαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό υψηλότερες τιμές από όσους διέμεναν σε αστικό κέντρο ($p=0.040$). Ως εκ τούτου, όσοι διέμεναν σε μεγάλο αστικό κέντρο είχαν λιγότερο έντονη παθολογικοποίηση από όσους διέμεναν σε πόλη, ενώ όσοι διέμεναν σε πόλη είχαν εντονότερο ετεροσεξισμό από όσους διέμεναν σε αστικό κέντρο.

Πίνακας 5. Η επίδραση του τόπου κατοικίας στις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου

		N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Παθολογικοποίηση	Μικρή επαρχιακή πόλη	47	14,95	6,804	0.005
	Μεγάλο αστικό κέντρο	41	11,07	5,231	
	Μεγάλη πόλη	14	14,14	4,928	
	Μικρό χωριό	8	13,37	6,412	
	Πόλη	37	17,10	7,471	
	Σύνολο	147	14,25	6,715	
Ετεροσεξισμός	Μικρή επαρχιακή πόλη	47	27,82	8,346	0.021
	Μεγάλο αστικό κέντρο	41	24,41	9,744	
	Μεγάλη πόλη	14	30,35	6,295	
	Μικρό χωριό	8	23,25	5,970	
	Πόλη	37	30,37	10,108	
	Σύνολο	147	27,51	9,218	
Απόρριψη εγγύτητας	Μικρή επαρχιακή πόλη	47	25,78	12,829	0.200
	Μεγάλο αστικό κέντρο	41	23,24	11,999	
	Μεγάλη πόλη	14	28,35	12,332	
	Μικρό χωριό	8	23,00	10,127	
	Πόλη	37	30,32	14,583	
	Σύνολο	147	26,31	13,039	
Υποστήριξη	Μικρή επαρχιακή πόλη	47	19,80	4,897	0.099

	πόλη				
	Μεγάλο αστικό κέντρο	41	19,73	4,759	
	Μεγάλη πόλη	14	20,42	5,018	
	Μικρό χωριό	8	20,37	4,405	
	Πόλη	37	17,43	4,969	
	Σύνολο	147	19,27	4,922	

Στον πίνακα 6 παρουσιάζεται η επίδραση των θρησκευτικών πεποιθήσεων στις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου της μελέτης, βάσει Ελέγχου Ανεξαρτήτων Δειγμάτων για την υποκλίμακα του ετεροσεξισμού και Mann-Whitney U για τις υπόλοιπες υποκλίμακες. Όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα, οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι είχαν στατιστικά σημαντικές υψηλότερες τιμές στην υποκλίμακα της απόρριψης εγγύτητας ($p=0.037$), της παθολογικοποίησης ($p=0.044$) και του ετεροσεξισμού ($p=0.023$). Αντίθετα, δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στην υποκλίμακα της υποστήριξης, με ολοκληρωτική σχεδόν απουσία διαφορών ($p=0.980$). Κατά συνέπεια, οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι έχουν εντονότερη παθολογικοποίηση, απόρριψη εγγύτητας και ετεροσεξισμού από τους υπολοίπους, αλλά δεν διαφέρουν από αυτούς ως προς την υποστήριξη.

Πίνακας 6. Η επίδραση των θρησκευτικών πεποιθήσεων στις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου					
	Θρησκευτικές πεποιθήσεις	N	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση	P
Απόρριψη εγγύτητας	Χριστιανός Ορθόδοξος	131	27,2137	13,34282	0.037
	Μη θρησκευόμενος ή άλλου δόγματος	18	20,3333	10,12859	
Παθολογικοποίηση	Χριστιανός Ορθόδοξος	131	14,7176	6,84698	0.044
	Μη θρησκευόμενος ή άλλου δόγματος	18	11,2778	5,37757	
Ετεροσεξισμός	Χριστιανός Ορθόδοξος	131	28,1603	9,24938	0.023
	Μη θρησκευόμενος ή άλλου δόγματος	18	22,8889	8,25967	
Υποστήριξη	Χριστιανός Ορθόδοξος	131	19,2672	5,11081	0.980
	Μη θρησκευόμενος ή άλλου δόγματος	18	19,4444	3,36456	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

7.1 Συνοπτική επισκόπηση των ευρημάτων

Με βάση την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε, μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα κύρια ευρήματα από την παρούσα εργασία. Αρχικώς, υπάρχουν σημαντικές διαφυλικές διαφορές, αφού οι γυναίκες έχουν θετικότερες στάσεις έναντι των αντρών για τους ομοφυλόφιλους άντρες. Οι θετικές αυτές στάσεις ήταν στατιστικά σημαντικές για τις τρεις εκ των τεσσάρων υποκλιμάκων, ενώ ως προς την υποκλίμακα που δεν καταγράφηκε στατιστικά σημαντική διαφορά, η οριακή μη διαπίστωση ($p=0.056$) σαφώς δεν μπορεί να αγνοηθεί. Επομένως, οι γυναίκες φαίνεται να έχουν πιο θετικές αναπαραστάσεις για τους ομοφυλόφιλους άντρες έναντι των αντρών.

Η ηλικία δεν διαφοροποιεί τις τιμές των νέων έναντι των στάσεών τους για τους ομοφυλόφιλους άντρες, αφού σε καμία εκ των υποκλιμάκων δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις. Έτσι, φαίνεται πως στους νέους οι στάσεις για τους ομοφυλόφιλους είναι σε γενικές γραμμές ομοιογενείς ανεξαρτήτου της ηλικιακής τους υπο-ομάδας.

Η εργασιακή κατάσταση δεν διαφοροποιεί τις στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες, αφού σε καμία εκ των υποκλιμάκων δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ εργαζόμενων και ανέργων. Μάλιστα, αξίζει αναφοράς το ότι σε καμία εκ των υποκλιμάκων δεν διαπιστώθηκαν διαφορές κοντά στο όριο της στατιστικής σημαντικότητας.

Ο τόπος κατοικίας φαίνεται να επηρεάζει τις πεποιθήσεις των ατόμων ως προς την παθολογικοποίηση και τον ετεροσεξισμό. Όπως φάνηκε άτομα που ζουν σε μικρές επαρχιακές πόλεις έχουν ισχυρότερες πεποιθήσεις. Μια πιθανή ερμηνεία ως προς αυτό το αποτέλεσμα είναι πως οι πεποιθήσεις επηρεάζονται από την κουλτούρα που προκύπτει σε μικρές επαρχιακές πόλεις

Η θρησκεία διαφοροποιεί σημαντικά τις τιμές των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών. Πιο συγκεκριμένα, οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι έχουν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό αρνητικότερες αναπαραστάσεις, όπως διαπιστώνεται μέσω των υποκλιμάκων της παθολογικοποίησης, της απόρριψης εγγύτητας και του ετεροσεξισμού. Ωστόσο, δεν διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς την υποκλίμακα της υποστήριξης, με τις τιμές μάλιστα να καταδεικνύουν μια σχεδόν απόλυτη μη διαφορά ως προς αυτή την υποκλίμακα ($p=0.980$). Στο ίδιο μήκος κύματος, η επίδραση της θρησκείας είναι στατιστικά σημαντική ή οριακά μη στατιστικά σημαντική για το σύνολο των υποκλιμάκων με την εξαίρεση της υποκλίμακας της υποστήριξης.

7.2 Θεωρητική επεξήγηση των ευρημάτων

Ως προς τη διαφοροποίηση με βάση τη θρησκεία, αυτή βρίσκεται σε σύμπλευση με προγενέστερες μελέτες που καταδεικνύουν αρνητικότερες αναπαραστάσεις για τους ομοφυλόφιλους από πλευράς των όσων έχουν έντονες θρησκευτικές αντιλήψεις. Για παράδειγμα, σε μια σχετική μελέτη στο Μεξικό σε δείγμα 239 ετεροφυλόφιλων αντρών φάνηκε πως όσοι είχαν εντονότερες θρησκευτικές αντιλήψεις είχαν και αρνητικότερες στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων (Moralde la Rubia & Valledela, 2014). Όπως υποστηρίζεται μάλιστα μέσω μιας σχετικής μελέτης σε 79 διαφορετικές χώρες, οι χώρες που το κυρίαρχο δόγμα είναι ο Χριστιανισμός είναι οι λιγότερο θετικές απέναντι στους ομοφυλόφιλους αμέσως μετά τις μουσουλμανικές χώρες (Jäckle & Wenzelburger, 2015).

Με βάση τα παραπάνω, ένα φαινομενικά παράδοξο εύρημα είναι η πλήρης απουσία διαφοροποιήσεων στην υποκλίμακα της υποστήριξης μεταξύ των Χριστιανών Ορθόδοξων και των υπολοίπων. Όπως υποστηρίζουν οι Bassett et al (2000) μέσω μιας σχετικής μελέτης σε ένα δείγμα Χριστιανών φοιτητών στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι αρνητικές αναπαραστάσεις δεν συνοδεύονται αναγκαστικά από αρνητικές πράξεις και ενέργειες που προάγουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Έτσι, οι Χριστιανοί φαίνεται πως αντιδρούν ως προς την ομοφυλοφιλική επαφή, την οποία θεωρούν ως αμαρτία, αλλά όχι ως προς τα άτομα. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας βρίσκονται σε απόλυτη σύμπλευση με αυτή τη θεώρηση, αφού η υποκλίμακα της υποστήριξης συνδέεται περισσότερο με τις στάσεις παρά με τις αναπαραστάσεις.

Ως εκ τούτου, οι Χριστιανοί φαίνεται πως θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό την ομοφυλοφιλία ως μια κατάσταση παθολογική, και πιστεύουν ότι μόνο η ετεροφυλοφιλική επαφή είναι ορθή. Στο πλαίσιο αυτό, αρνούνται να αναπτύξουν στενές διαπροσωπικές σχέσεις με τους ομοφυλόφιλους, αλλά παράλληλα τους υποστηρίζουν σε ισότιμο βαθμό με τους μη θρησκευόμενους και με τα άτομα άλλου δόγματος.

Με βάση τα ανωτέρω, θα μπορούσε να θεωρηθεί πως η διαφοροποίηση με βάση τις θρησκευτικές πεποιθήσεις στην απόρριψη εγγύτητας και στην υποκλίμακα υποστήριξης είναι αντιφατική, αφού και οι δύο υποκλίμακες αναφέρονται σε μεγάλο βαθμό σε συμπεριφορές και όχι απαραίτητα μόνο σε αναπαραστάσεις. Η άρση του εμποδίου αυτού μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της εξέτασης αυτών υπό το πρίσμα της κοινωνικής ψυχολογίας, όπου οι αναπαραστάσεις και οι συμπεριφορές δύνανται να εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο διαπροσωπικό, όσο και σε επίπεδο διομαδικό (Παπαστάμου και συνεργάτες, 2009). Πράγματι, ερωτήσεις όπως η αναγκαιότητα υποστήριξης των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων από οργανισμούς, που έχουν να κάνουν με την υποκλίμακα υποστήριξης, αναφέρονται σε πτυχές διομαδικές, ενώ ερωτήσεις που αναφέρονται σε φιλίες με ομοφυλόφιλους, και αφορούν την υποκλίμακα των διαπροσωπικών επαφών, αντανακλούν μια διαπροσωπική διάσταση. Κατά συνέπεια, οι θρησκευόμενοι συμμετέχοντες δεν ενισχύουν άμεσα οι ίδιοι τους ομοφυλόφιλους μέσω των διαπροσωπικών τους επαφών, αλλά και δεν είναι αρνητικοί απέναντι στην ενίσχυση αυτών υπό ένα πρίσμα ευρύτερο και συλλογικό.

Ένα άλλο ενδιαφέρον εύρημα που οφείλει να συνδεθεί με την έως τώρα έρευνα και θεωρία είναι αυτό των αρνητικότερων αναπαραστάσεων από πλευράς των αντρών σε σχέση με τις γυναίκες της μελέτης. Όπως διαπιστώνεται από επιμέρους έρευνες, οι στάσεις των αντρών είναι σε σημαντικό βαθμό αρνητικότερες από τις στάσεις των γυναικών. Το εύρημα αυτό εντοπίζεται μάλιστα τόσο στο γενικό πληθυσμό (Whitley, 2001), όσο και σε νέα σε ηλικία άτομα (Harbaugh&Lindsey, 2015). Κατά τους LaMar&Kite (1998), οι άντρες έχουν μια ισχυρότερη ταυτότητα φύλου εν σχέση με τις γυναίκες και αισθάνονται σε μεγαλύτερο βαθμό πως υπάρχει μια έντονη προσδοκία από πλευράς των άλλων για την εκπλήρωση του ρόλου του φύλου τους, κάτι που παρατηρείται σε πιο μικρό βαθμό στις γυναίκες. Έτσι, η εντονότερη αυτή αντίληψη από πλευράς των αντρών διαμορφώνει έντονα αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας, σε μεγαλύτερο μάλιστα βαθμό από ότι αυτό

πραγματοποιείται στις γυναίκες. Μάλιστα, ενδεχομένως η αρνητική αυτή αναπαράσταση να αναπτύσσεται σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό λόγω της εξέτασης συγκεκριμένα της αντρικής ομοφυλοφιλίας και όχι της ομοφυλοφιλίας σε ένα ευρύτερο επίπεδο.

7.3 Περιορισμοί και ισχυρά σημεία της μελέτης

Η παρούσα μελέτη μπορεί να θεωρηθεί ότι συναντά ορισμένους σημαντικούς περιορισμούς. Αρχικώς, ο μικρός αριθμός του δείγματος και η άντλησή του από συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας δεν επιτρέπουν τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Ως εκ τούτου, το δείγμα της μελέτης μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό ως προς τον ευρύτερο πληθυσμό ατόμων αυτών των περιοχών, παρά ως αντιπροσωπευτικό του ευρύτερου πληθυσμού νέων ατόμων στην Ελλάδα. Ωστόσο, ο περιορισμός αυτός μετριάζεται ως ένα βαθμό από τη συμπερίληψη από δύο διαφορετικές περιοχές (Αθήνα και Κρήτη).

Επιπλέον, ένας άλλος περιορισμός του δείγματος είναι το μικρό μέγεθος αυτού, το οποίο οδηγεί μάλιστα σε ένα μικρό αριθμό συμμετεχόντων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά εντός του δείγματος. Για παράδειγμα, μόλις 8 συμμετέχοντες είχαν μεγαλώσει σε μικρό χωριό. Κατά τον Robson (2002), η συμπερίληψη δειγμάτων μη αντιπροσωπευτικών πλήττει τη γενικευσιμότητα των ευρημάτων, δηλαδή την εξωτερική εγκυρότητα, ενώ η συμπερίληψη ενός μικρού αριθμού συμμετεχόντων πλήττει την αξιοπιστία των ευρημάτων, δηλαδή την εσωτερική εγκυρότητα. Κατά συνέπεια, πρόκειται για δύο περιορισμούς που συναντώνται στην παρούσα μελέτη λόγω του μη γενικεύσιμου δείγματος και της πιθανότητας σφάλματος λόγω του μικρού μεγέθους αυτού.

Ένας ακόμα περιορισμός της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση του ζητήματος μέσω της διερεύνησης της οπτικής μόνο σχετικά με την αντρική ομοφυλοφιλία. Ωστόσο, ο περιορισμός αυτός οφείλει να θεωρηθεί ως συνάρτηση της στόχευσης της έρευνας, που ήταν η μελέτη των στάσεων για την αντρική ομοφυλοφιλία, και όχι ως μια παράλειψη κατά το μεθοδολογικό σχεδιασμό της έρευνας.

Ένας επιπρόσθετος περιορισμός της συγκεκριμένης μελέτης αφορά το συγχρονικό ερευνητικό σχεδιασμό της. Κατά τον Robson (2002), οι συγχρονικές μελέτες διακρίνονται από αδυναμία εξαγωγής σχέσεων αιτίου και αιτιατού για τις εξεταζόμενες μεταβλητές μιας έρευνας λόγω της απουσίας επικέντρωσης στην πιθανή συνμεταβολή αυτών, κάτι που πραγματοποιείται μέσω προοπτικών μελετών. Ωστόσο, ο περιορισμός αυτός αίρεται όταν οι μεταβλητές με τις οποίες σχετίζονται οι στάσεις και οι αντιλήψεις είναι κοινωνικοδημογραφικές, οπότε οι επιδράσεις δύνανται να προκαλούνται μόνο από τις κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές προς τις στάσεις και τις αντιλήψεις και όχι το αντίστροφο.

Ένα αναμφίβολα ισχυρό σημείο της μελέτης αφορά το ερωτηματολόγιο, το οποίο λόγω των υποκλιμάκων του μελετά τέσσερις επιμέρους πτυχές του φαινομένου. Από κοινωνιοψυχολογικής απόψεως, οι στάσεις είναι μάλλον ένα πολυσύνθετο παρά ένα μονοδιάστατο και απλοϊκό ζήτημα. Οι αναπαραστάσεις για την κοινωνική πραγματικότητα δομούνται σε επίπεδο ενδοατομικό, διαπροσωπικό, διομαδικό και ιδεολογικό (Παπαστάμου και συνεργάτες, 2009). Το ερωτηματολόγιο της παρούσας μελέτης μπορεί να θεωρηθεί πως μετρά τόσο διαπροσωπικές διαστάσεις του ζητήματος, όπως η υποστήριξη, όσο και αντιλήψεις με ένα ιδεολογικό πρόσημο, όπως ο ετεροσεξισμός. Κατά συνέπεια, οι πολυδιάστατες μετρήσεις του εργαλείου μέτρησης οδηγούν σε μια υπερπήδηση του κινδύνου της απλοϊκής και μονοδιάστατης εξέτασης του ζητήματος των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Σε κάθε περίπτωση, παρά το ότι το ερωτηματολόγιο ήταν μη σταθμισμένο, η προσπάθεια στάθμισής του στην ελληνική πραγματικότητα μέσω της παρούσας έρευνας οφείλει να αποτιμηθεί θετικά. Τέλος, η παρούσα μελέτη αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια μελέτης επιμέρους πτυχών των αντιλήψεων για τους ομοφυλόφιλους στην ελληνική πραγματικότητα, αφού δεν εντοπίζονται έως τώρα σχετικές έρευνες που να έχουν διερευνήσει πεποιθήσεις όπως ο ετεροσεξισμός.

7.4 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Με βάση τα αποτελέσματα και τους περιορισμούς της παρούσας εργασίας, οφείλει να πραγματοποιηθεί μια σειρά από προτάσεις για τις μελλοντικές έρευνες. Αρχικώς, μια πρώτη πρόταση αφορά τη διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε λεπτομερέστερη αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο εκδηλώνεται ένα φαινόμενο (Babbie, 2013; Robson, 2002). Έτσι, μέσω ποιοτικών ερευνών θα μπορούσαν να αναδειχθούν περισσότερες λεπτομέρειες για τον μηχανισμό μέσω του οποίου διαμορφώνονται οι στάσεις και οι πεποιθήσεις έναντι των ομοφυλόφιλων.

Οι ποιοτικές μελέτες ενδεχομένως να είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την επεξήγηση του ευρύτερου τρόπου ανάπτυξης των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων στην ελληνική πραγματικότητα, καθώς ενδείκνυται για την εξέταση ζητημάτων που έχουν διαμορφωθεί υπό ένα πρίσμα πολιτισμικό. Στην Ελλάδα σε μεγάλο βαθμό οι αναπαραστάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων αναπτύσσονται μέσω της καλλιέργειας μιας αναπαράστασης περί διπολικής ταυτότητας των φύλων κατά την παιδική ηλικία, η οποία οφείλει να επικυρωθεί μέσω αντίστοιχων συμπεριφορών. Για παράδειγμα, το ποδόσφαιρο χρησιμεύει στην Ελλάδα ως ένας τρόπος ανάπτυξης μιας διπολικής ταυτότητας των φύλων, όχι μόνο λόγω της αναγκαιότητας ενασχόλησης με αυτό στο πλαίσιο της επικύρωσης της αντρικής ταυτότητας, αλλά και λόγω της απόδοσης υποτιμητικών και απαξιωτικών χαρακτηριστικών συνδεδεμένων με την ομοφυλοφιλία στον ηττημένο αντίπαλο (Δαλκαβούκης και συνεργάτες, 2010). Καθώς οι ποιοτικές μελέτες χρησιμεύουν επομένως για τη μελέτη του τρόπου ανάπτυξης των αναπαραστάσεων ως προς ένα ζήτημα (Babbie, 2013; Robson, 2002), η χρήση ποιοτικών μελετών για την επεξήγηση της ανάπτυξης των στάσεων στην ελληνική πραγματικότητα θα μπορούσε να καταδείξει και ένα μοντέλο δόμησης των σχετικών αναπαραστάσεων από την παιδική ηλικία ως την ενήλικη ζωή.

Μια δεύτερη πρόταση για τις μελλοντικές έρευνες έχει να κάνει με την αύξηση του εύρους των πιθανώς σχετιζόμενων μεταβλητών. Για παράδειγμα, προγενέστερες μελέτες έχουν καταδείξει μια ισχυρή επίδραση των πολιτικών πεποιθήσεων, με τα άτομα με δεξιό πολιτικό προσανατολισμό να έχουν πιο αρνητικές στάσεις για τους ομοφυλόφιλους έναντι των ατόμων με αριστερό πολιτικό

προσανατολισμό (Akkerman, 2015; Hunsbenger, 1996). Ως εκ τούτου, η μελέτη των ευρύτερων αντιλήψεων που ενδεχομένως να επιδρούν στην ανάπτυξη των στάσεων έναντι των ομοφυλοφίλων φαντάζει επιβεβλημένη.

Μια επιπρόσθετη πρόταση για τις μελλοντικές έρευνες έχει να κάνει με τη βελτίωση της μεθοδολογίας των σχετικών ερευνητικών εγχειρημάτων, με στόχο την εξαγωγή μιας πιο αξιόπιστης συμπερασματολογίας. Όπως αναφέρεται και ανωτέρω, η παρούσα μελέτη διακρίνεται από τον περιορισμό του μικρού μεγέθους δείγματος και τον περιορισμό της αντιπροσωπευτικότητας αυτού ως προς τον ευρύτερο πληθυσμό νέων ατόμων, που αποτέλεσε και τον πληθυσμό-στόχο της έρευνας. Κατά συνέπεια, στις μελλοντικές έρευνες οφείλει να δοθεί έμφαση στη συμπερίληψη πιο αντιπροσωπευτικών δειγμάτων και στη χορήγηση των μετρήσεων σε ένα μεγαλύτερο αριθμητικά μέγεθος δείγματος. Με τους τρόπους αυτούς, θα ενισχυθεί η εσωτερική και η εξωτερική εγκυρότητα των αποτελεσμάτων, οπότε τα συμπεράσματα των σχετικών ερευνών θα είναι πιο αξιόπιστα και γενικεύσιμα αντίστοιχα.

7.5 Προτάσεις για την πρακτική των κοινωνικών λειτουργών

Με βάση τα παραπάνω, φαίνεται πως η θρησκεία συνιστά μια ιδιαίτερα σημαντική πτυχή στη διαμόρφωση των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Οι πρακτικές προεκτάσεις των ευρημάτων της παρούσας έρευνας στην καθημερινή πρακτική του κοινωνικού λειτουργού συναντούν αναμφίβολα περιορισμούς λόγω του ότι είναι αναγκαία η υπερπήδηση του εμποδίου της σύγκρουσης με τις θρησκευτικές αντιλήψεις του γενικού πληθυσμού κατά τη συμβουλευτική των κοινωνικών λειτουργών. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τους κοινωνικούς λειτουργούς στην κατανόηση του πλαισίου της συμβουλευτικής καθοδήγησης από πλευράς τους. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη συμβουλευτική σε ομοφυλόφιλους οι κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να αναζητούν πληροφορίες για τις θρησκευτικές αντιλήψεις του οικείου συγγενικού και φιλικού περιβάλλοντος, οι οποίες ενδεχομένως να οδηγούν σε στίγμα και περιθωριοποίηση προς τον ομοφυλόφιλο. Έτσι, η συμβουλευτική του κοινωνικού λειτουργού οφείλει να προσανατολίζεται στον τρόπο μεταβολής του στίγματος που απορρέει από τις στάσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος, θέτοντας στο επίκεντρο το άτομο και όχι την αναγκαιότητα μεταβολής των στάσεων του κοινωνικού περιβάλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αγγουράκη, Ρ., Δριμισκιανάκη, Χ., & Κουνάδη, Α. (2013). *Οι διαφορές των φύλων ως προς τις στάσεις και αντιλήψεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους σε αστικές και μη αστικές*. ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Διπλωματική Εργασία.

Γκέφου-Μαδιανού, Δ. (Ed.). (2006). *Εαυτός και «Άλλος». Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Γναρδέλλης, Χ. (2003). *Εφαρμοσμένη Στατιστική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δαλκαβούκης, Β., Μάνος, Ι., & Βεϊκού, Χ. (2010). *Ανυποψίαστοι ανθρωπολόγοι, καχύποπτοι φοιτητές: Διδάσκοντας ανθρωπολογία σ' αυτούς που «δεν τη χρειάζονται»*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ζολινδάκης Χ. 1980 Εγκυκλοπαίδεια των δύο φύλων, Οργανισμός επιστημονικών εκδόσεων, Αθήνα 1980

Λαγουμίδου Μαριαννα. 1996, Gay! Γιατι; Τα αίτια της ομοφυλοφιλίας. εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα 1996 σς73-86)

Μακρή-Τσιλιπάκου, Μ. (2014). Σεξουαλικός προσανατολισμός και γλώσσα. *Selected papers on theoretical and applied linguistics*, 20(2), 53-68.

Μαραγιάννη, Α., & Ηλιάδου, Μ. (2017). *Δικαιώματα ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Απόψεις φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης*. ΤΕΙ Κρήτης, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Διπλωματική Εργασία.

Παπαγεωργίου, Ν. (2017). Εκκοσμίκευση και φύλο στην Ελλάδα: Οι «αντιστάσεις» της Ορθόδοξης Εκκλησίας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 148, 1-19.

Παπαθανασίου, Χ. & Αποστολίδης, Θ. (2013). *Ηθικές αξίες, ταμπού και δικαιώματα: Έλληνες πολιτικοί μιλούν για την ομοφυλοφιλία*. Στο Κ.Ν. Φελλάς, Μ. Καψού & Ε. Επαμεινώνδα (Επιμ.) Σεξουαλικότητα: Απόψεις, Μελέτες και Βιώματα στον Κυπριακό και Ελλαδικό χώρο (σ. 91-130). Αθήνα: Πολύχρωμος Πλανήτης.

Παπαστάμου, Σ., Προδρομίτης, Γ., Λέτσιος, Κ., Χρηστάκης, Ν., Χατζή, Α., Ξενίκου, Α., & Χρυσόχου, Ξ. (2009). Εισαγωγή στη Κοινωνική Ψυχολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Παπαταξιάρχης, Ε., & Παραδέλλης, Θ. (Eds.). (2006). *Ταυτότητες και φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα: ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Τσιάμης, Ν. (2007). *Εικόνες της ανδρικής ομοφυλοφιλίας στον κινηματογράφο: από τα φτερά στους καουμπόηδες*. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ψυχολογίας, Π.Μ.Σ. Ψυχολογία και ΜΜΕ, Μεταπτυχιακή Διατριβή.

Πλάτωνας, Συμπόσιο σς 80-179

Προκοπάκης Κ.. *Ιατρικά Δεδομένα για την ομοφυλοφιλία*, 27 Μαρτίου 2011, <https://omofylofilia.wordpress.com/2011/03/27/5/>

Φιλίππιδης Τ., 2004. *Περί του γάμου των ομοφυλοφίλων*, Θεοδρομία 2004, τεύχος 4^ο :550-562

Ξενόγλωσση

Adamczyk, A., & Pitt, C. (2009). Shaping attitudes about homosexuality: The role of religion and cultural context. *Social Science Research*, 38(2), 338-351.

A. Adler 1988 Συγκριτική ατομική ψυχολογία, εκδόσεις Γκοβότση, Αθήνα 1988

Akkerman, T. (2015). Gender and the radical right in Western Europe: A comparative analysis of policy agendas. *Patterns of Prejudice*, 49(1-2), 37-60.

Andersen, R., & Fetner, T. (2008). Economic inequality and intolerance: Attitudes toward homosexuality in 35 democracies. *American Journal of Political Science*, 52(4), 942-958.

Andrinopoulos, K., Figueroa, J. P., Kerrigan, D., & Ellen, J. M. (2011). Homophobia, stigma and HIV in Jamaican prisons. *Culture, health & sexuality*, 13(2), 187-200.

Babbie, E. R. (2013). *The basics of social research*. Cengage Learning.

Bailey J. Michael, PhD, Richard C. Pillard, MD A Genetic Study of Male Sexual Orientation Published in Arch Gen Psychiatry-Vol 48 December 1991, pp 1089-1096

- Bradby, H. (2009). *Medical Sociology: An Introduction*. Sage Publications.
- Bassett, R. L., Hodak, E., Allen, J., Bartos, D., Grastorf, J., Sittig, L., & Strong, J. (2000). Homonegative Christians: Loving the sinner but hating the sin. *Journal of Psychology and Christianity*, 19(3), 258-269.
- Burton Neel. (2015). *The meaning of Madness*. Acheron Press, Exeter United Kingdom, pp 27-32
- Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- D'Augelli, A. R., & Rose, M. L. (1990). Homophobia in a university community: Attitudes and experiences of heterosexual freshmen. *Journal of College Student Development*, 31(6), 484-491.
- DeVine, J. L. (1984). A systemic inspection of affectional preference orientation and the family of origin. *Journal of Social Work & Human Sexuality*, 2(2-3), 9-17.
- Gato, J., Fontaine, A. M., & Carneiro, N. S. (2012). Multidimensional Scale of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men: Construction and Preliminary Validation. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 22(51), 11-20.
- Gerhards, J. (2010). Non-discrimination towards homosexuality: The European Union's policy and citizens' attitudes towards homosexuality in 27 European countries. *International Sociology*, 25(1), 5-28.
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.
- Hagai, E. B., & Crosby, F. J. (2016). Between relative deprivation and entitlement: An historical analysis of the battle for same-sex marriage in the united states. In *Handbook of social justice theory and research* (pp. 477-489). Springer, New York, NY.

Halperin David, entry in Oxford Classical Dictionary entry on Homosexuality, pp 720-723, Oxford University Press, 1997

Harbaugh, E., & Lindsey, E. W. (2015). Attitudes toward homosexuality among young adults: Connections to gender role identity, gender-typed activities, and religiosity. *Journal of homosexuality*, 62(8), 1098-1125.

Harrison, T. W. (2003). Adolescent homosexuality and concerns regarding disclosure. *Journal of School Health*, 73(3), 107-112.

Heinze, J. E., & Horn, S. S. (2009). Intergroup contact and beliefs about homosexuality in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(7), 937-951.

Herek, G. M. (2000). Sexual Prejudice and Gender: Do Heterosexuals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Differ? *Journal of Social Issues*, 56(2), 251-266.

Horn, S. S. (2006). Heterosexual adolescents' and young adults' beliefs and attitudes about homosexuality and gay and lesbian peers. *Cognitive Development*, 21(4), 420-440.

Horn, S. S., & Nucci, L. (2003). The multidimensionality of adolescents' beliefs about and attitudes toward gay and lesbian peers in school. *Equity & Excellence in Education*, 36(2), 136-147.

Horn, S. S., & Szalacha, L. A. (2009). School differences in heterosexual students' attitudes about homosexuality and prejudice based on sexual orientation. *International Journal of Developmental Science*, 3(1), 64-79.

Hunsberger, B. (1996). Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism, and hostility toward homosexuals in non-Christian religious groups. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 6(1), 39-49.

Jäckle, S., & Wenzelburger, G. (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality—A multilevel analysis of 79 countries. *Journal of homosexuality*, 62(2), 207-241.

Kalantzis, M., & Cope, B. (2013). *Νέα Μάθηση. Βασικές Αρχές για την Επιστήμη της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Κριτική.

Karimi, A. (2016). Iranian homosexuals; social identity formation and question of femininity. *Culture & Psychology*, 22(2), 296-313.

Langstrom Niklas, Qazi Rahman, Eva Carlstrom, Paul Lichtenstein Genetic and Enviromental Effects on Same-sex Sexual Behavior: A Popular Study of Twins in Sweden, *Archives of sexual Behavior* February 2010, Vol 39 pp 75-80

LaMar, L., & Kite, M. (1998). Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective. *Journal of Sex Research*, 35(2), 189–196.

LeVay Simon 1996, *Queer Science: The use and abuse of research into homosexuality*. Cambridge, the MIT Press

LeVay Simon and Dean H. Hamer ,(1994), *Two pieces of evidence, a structure within the human brain and a genetic link, point to a biological component for male homosexuality*

Masterson M., Sorkin Rabinowitz N. & Robson J. (2015). *Sex in Atiquity, Exploring Gender and Sexuality in the Ancient World*, pp 376-380.

Moral de la Rubia, J., & Valle de la O, A. (2014). Predictive models of attitude toward homosexuality in heterosexual men. *UniversitasPsychologica*, 13(4), 1395-1407.

Murray, S. O. (2002). *Homosexualities*. University of Chicago Press.

Muscarella, F. (1999). The homoerotic behavior that never evolved. *Journal of homosexuality*, 37(3), 1-18.

Nussbaum Martha C., *Sex and Social Justice*. Oxford University Press 1999 pp268, 307-308, 335) (Gloria Ferrari, *Figures of Speech: Men and Maidens in Ancient Greece*, University of Chicago Press pp 5-144

Ovid, *Ars Amatoria* 2.683-684, Pollini, WarrenCuppp36

Pérez-Testor, C., Behar, J., Davins, M., Sala, J. L. C., Castillo, J. A., Salamero, M., ...&Segarra, S. (2010). Teachers' attitudes and beliefs about homosexuality. *The Spanish journal of psychology*, 13(1), 138-155.

Rektor Frank, (1981). *The Nazi Extermination of Homosexuals*. Stein and Day, pp 65-73

Renn, K. A. (2010). LGBT and queer research in higher education: The state and status of the field. *Educational Researcher*, 39(2), 132-141.

Rice William R., Urban Friberg and Sergey Gavrilets,(2012) Homosexuality as a Consequence of Epigenetically Canalized Sexual Development, Published by The University of Chicago Press, pp 346-368

Richlin Amy, *The Garden of Priapus: Sexuality and Aggression in Roman Humor*, Oxford University Press 1983,1992 pp225

Richlin Amy *Journal of the History of Sexuality*, Vol. 3, University of Texas Press No. 4 (Apr., 1993), pp. 523-573.

Robson, C. (2002). *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. 2nd ed. Malden, MA: Blackwell.

Ruel, E., & Campbell, R. T. (2006). Homophobia and HIV/AIDS: Attitude change in the face of an epidemic. *Social Forces*, 84(4), 2167-2178.

Skinner Marilyn B., *Introduction to Roman Sexualities*, Princeton University Press,1997 pp11

Strommen, E. F. (1989). Family member reactions to the disclosure of homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 18(1-2), 37-58.

Taulke-Johnson, R. (2008). Moving beyond homophobia, harassment and intolerance: Gay male university students' alternative narratives. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 29(1), 121-133.

Von Krafft-Ebing, *Phychopathia sexualis*, 1894 published by Forgotten Books

Warren, C. (1980). *Homosexuality and stigma*. New York: Basic Books.

White, R. C., & Carr, R. (2005). Homosexuality and HIV/AIDS stigma in Jamaica. *Culture, Health & Sexuality*, 7(4), 347-359.

Whitley, B. E. (2001). Gender-role variables and attitudes toward homosexuality. *Sex Roles*, 45(11-12), 691-721.

Williams Craig A.(1999) , Roman Homosexuality. Oxford University Press, New York, pp 260-290, pp 200

Willoughby, B. L., Malik, N. M., & Lindahl, K. M. (2006). Parental reactions to their sons' sexual orientation disclosures: The roles of family cohesion, adaptability, and parenting style. *Psychology of Men & Masculinity*, 7(1), 14.

Worthington, R. L., Savoy, H. B., Dillon, F. R., & Vernaglia, E. R. (2002). Heterosexual identity development: A multidimensional model of individual and social identity. *The Counseling Psychologist*, 30(4), 496-531.

Zestanakis, P. (2017). Gender and sexuality in three late-1980s Greek lifestyle magazines: Playboy, Status and Click. *Journal of Greek Media & Culture*, 3(1), 95-115.«Sexual orientation, homosexuality and bisexuality» American Psychological Association. 8 August 2013

Ηλεκτρονικά Άρθρα

Asokan Shymantha, Indias Supreme Court turns the clock back with gay sex ban, Reuters <https://www.reuters.com/article/us-india-rights-gay/indias-supreme-court-turns-the-clock-back-with-gay-sex-ban-idUSBRE9BA05620131211>

Cross-Cultural Evidence for the Genetics of Homosexuality, Debra w. Soh April 25,2017, Scientific American ηλεκτρονικό άρθρο: <https://www.scientificamerican.com/article/cross-cultural-evidence-for-the-genetics-of-homosexuality/>

Ilan H. Meyer , 2003 άρθροMinority Stress and Mental Health In Gay Men, Απρίλιος 1995, εκδόσειςJournal of Health and Social Behavior pp36(1):38-56

Ηλεκτρονικό άρθρο:

<https://fra.europa.eu/en/charterpedia/article/21-non-discrimination>

Παράρτημα

De:ConstantinaAvgoustaki [costgior@gmail.com]

Enviado:domingo, 21 de Agosto de 2016 20:24

Para: Jorge Gato

Assunto: Multidimensional Scale of attitudes toward Lesbians and Gay Men

Dear J. Gato, Anne Marie Fontaine and Nuno S. Carneiro,

We are ConstantinaAvgoustaki, VasileiaKkone and ConstantinaZarkinou. We are studying Social Work in the Technological Education Institute of Crete, Greece, and we started to prepare our thesis. The subject that interest us the most is Homosexuality and the attitudes people have toward Gay Men. In our research we came across your Multidimensional Scale of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men, that was published in Paideia, in the year of 2012, Vol 22, No51, pages 11-20.

The questions you used, and the combination of scales, intrigued us, and we found the idea unique. We are very interested in using your questionnaire in our thesis and we were hoping for your approval. If you approve, for us to use your questionnaire, we would like you to help us, on how you evaluate the results.

We are waiting for your response.

Thank you for your time.

Yours sincerely

ConstantinaAvgoustaki, VasileiaKkone and ConstantinaZarkinou

Dear all,

Thank you very much for your interest. I grant you authorization to use the MSATLG. Attached you can find one validation paper and the instructions to use the scale. I'm interested in knowing your results as soon as you have them and I'm also open to intercultural comparisons regarding attitudes toward lesbians and gay men, using the MSATLG.

Best regards,

Jorge Gato, PhD

Post-Doctoral Researcher

Center for Psychology at University of Porto

Birkbeck, University of London

Universidad de Sevilla

Escala Multidimensional de Atitudes Face a Lésbicas e a Gays/

Multidimensional Scale of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men

References

Gato, J., Fontaine, A. M., & Carneiro, N. S. (2012). Escala Multidimensional de Atitudes Face a

Lésbicas e a Gays: Construção e Validação Preliminar. *Paidéia* (Ribeirão Preto), 22(51),

11-20. Retrieved from <http://www.scielo.br/pdf/paideia/v22n51/03.pdf>

Gato, J., Fontaine, A. M., & Carneiro, N. S. (2012). Multidimensional Scale of Attitudes

Toward Lesbians and Gay Men: Construction and Preliminary Validation. *Paidéia*

(Ribeirão Preto), 22(51), 11-20. Retrieved from

http://www.scielo.br/pdf/paideia/v22n51/en_03.pdf

Sub-scales

RP = Rejeição da proximidade/Rejection of proximity [1r, 4, 7r, 12, 15r, 16r, 18, 21, 23, 24]

HP = Homopatologização/Pathologizing of homosexuality [2, 6, 10, 20, 22]

HM = Heterossexismo Moderno/ Modern heterosexism [3 r, 5, 8, 13r, 19, 25, 26]

S = Suporte/Support [9, 11, 14, 17, 27]

Instruction

Relativamente às seguintes questões, por favor, assinale a alternativa que lhe parece

traduzir melhor a sua opinião/ Concerning the following sentences, please, signal the option

that best represents your opinion.

Likert-type scale

1 = Discordo completamente/I totally disagree

2 = Discordo muito/I quite disagree

3 = Discordo um pouco/I slightly disagree

4= Concordo um pouco/I slightly agree

5 = Concordo/ I quite agree

6= Concordo completamente/I completely agree

1. Para mim é igual se os meus amigos são heterossexuais ou homossexuais. (RP) r*

It does not matter to me whether my friends are straight or gay.

2. A homossexualidade é uma perturbação psicológica. (HP)

Homosexuality is a psychological disease.

3. Acredito que os pais e as mães homossexuais são tão competentes como os pais

heterossexuais. (HM) r

I believe homosexual parents are as capable of being good parents as heterosexual parents.

4. Os gays e as lésbicas enervam-me. (RP)

Gays and lesbians make me nervous.

5. A legalização do casamento entre pessoas do mesmo sexo irá abalar os princípios

fundamentais da sociedade. (HM)

Legalization of same-sex marriages will dismantle the fundamental foundations of society.

6. A homossexualidade é uma forma inferior de sexualidade. (HP)

Homosexuality is an inferior form of sexuality.

7. Se fosse pai ou mãe, aceitaria se o meu filho ou a minha filha fosse homossexual.

(RP) r

If I were a father or a mother, I could accept my son or daughter being gay.

8. Ser criado num lar homossexual é bastante diferente de ser criado num lar

heterossexual. (HM)

Being raised in a homosexual home is quite different from being raised in a

heterosexual home.

9. Um programa escolar de educação sexual deveria referir-se a todas as orientações sexuais. (S)

A sexual education curriculum should include all sexual orientations.

10. A crescente aceitação da homossexualidade na nossa sociedade está a contribuir para a deterioração dos valores morais. (HP)

The increasing acceptance of homosexuality in our society is aiding in the deterioration of morals.

11. As organizações que promovem os direitos dos homossexuais são necessárias. (S)

Organizations who promote gay rights are necessary.

12. Hesitaria em apoiar pessoas homossexuais com medo de ser confundido/a com elas.

(RP)

I would be hesitant to support homosexual persons for fear of being perceived as one.

13. Os casais do mesmo sexo deviam, tal como os casais heterossexuais, poder adoptar

crianças. (HM) r

Same-sex couples should be allowed to adopt children the same as heterosexual couples.

14. As pessoas que assumem a sua homossexualidade devem ser admiradas pela sua coragem. (S)

Lesbians and gay men who are “out of the closet” should be admired for their courage.

15. Não me importo que uma empresa contrate uma figura pública abertamente homossexual para fazer publicidade aos seus produtos. (RP) r

I don't mind companies using an openly lesbian/gay celebrity to advertise their products.

16. Não me importaria de trabalhar com uma pessoa que fosse homossexual. (RP) r

I would not mind working with a lesbian/gay man.

17. As lésbicas e os gays ainda precisam de lutar por direitos iguais. (S)

Lesbians and gay men still need to protest for equal rights.

18. Sentir-me-ia desconfortável se soubesse que o professor ou a professora de um filho

meu ou de uma filha minha era homossexual. (RP)

I would feel uncomfortable knowing my son's or daughter's teacher was homosexual.

19. Celebrações como o “dia do orgulho gay” são ridículas porque assumem que a orientação sexual deve constituir um motivo de orgulho. (HM)

Celebrations such as “gay pride day” are ridiculous because they assume an individual’s sexual orientation should constitute a source of pride.

20. Se realmente quisessem, as lésbicas e os gays poderiam ser heterossexuais. (HP)

Lesbians and gay men could be heterosexual if they really wanted to.

21. Sentir-me-ia pouco à vontade se descobrisse que o meu médico ou a minha médica

não era heterossexual. (RP)

I would feel uneasy if I found out that my doctor was not heterosexual.

22. As lésbicas e os gays deviam submeter-se a terapia para mudar a sua orientação sexual. (HP)

Lesbians and gay men should undergo therapy to change their sexual orientation.

23. Sinto que não se pode confiar numa pessoa que é homossexual. (RP)

I feel that you cannot trust a person who is homosexual.

24. Não votaria num/a candidato/a homossexual nas eleições. (RP)

I would not vote for a homosexual in an election for public office.

25. Quando ouço falar numa relação amorosa, parto do princípio que são duas pessoas do sexo oposto. (HM)

When I hear about a romantic relationship, I tend to assume that partners are of the opposite sex.

26. Os gays e as lésbicas deviam parar de impingir o seu estilo de vida aos outros. (HM)

Gay men and lesbians should stop shoving their lifestyle down other people’s throats.

27. Vejo o movimento gay como algo de positivo. (S)

I see the gay movement as a positive thing.

* r = invert item

Όσον αφορά τις παρακάτω προτάσεις, παρακαλώ σημειώστε την απάντηση που αντιπροσωπεύει καλύτερα την άποψή σας:

1	2	3	4	5	6
Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ Αρκετά	Διαφωνώ Λίγο	Συμφωνώ Λίγο	Συμφωνώ Αρκετά	Συμφωνώ Απόλυτα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο : Άνδρας Γυναίκα

Ηλικία

Επάγγελμα

Αν είστε φοιτητής, σε ποιά σχολή σπουδάζετε;

.....

Έτος σπουδών : 1^ο 2^ο 3^ο 4^ο Πάνω από 4 χρόνια

Η περιοχή που έχετε ζήσει τα περισσότερα χρόνια της ζωής σας είναι:

Μικρό χωριό (έως 2000 κάτοικοι)

Μικρή επαρχιακή πόλη - κωμόπολη (έως 10.000 κάτοικοι)

Πόλη (έως 50.000 κάτοικοι)

Μεγάλη πόλη (άνω 50.000 κάτοικοι)

Μεγάλο αστικό κέντρο (Αθήνα, Θεσσαλονίκη)

10. Σε ποια θρησκεία/δόγμα ανήκετε:

Αναφέρατε ποιά:

Είμαι άθεος

11. Πόσο σημαντική είναι η επιρροή της θρησκείας στην ζωή σας;

<i>Καθόλου σημαντική</i>	<i>Λίγο σημαντική</i>	<i>Μέτρια σημαντική</i>	<i>Πολύ σημαντική</i>	<i>Πάρα πολύ σημαντική</i>
1	2	3	4	5

Ερώτηση	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ Αρκετά	Διαφωνώ Λίγο	Συμφωνώ Λίγο	Συμφωνώ Αρκετά	Συμφωνώ Απόλυτα
1. Δεν έχει σημασία για μένα αν οι φίλοι μου είναι ετερόφυλοι ή ομοφυλόφιλοι.						
2. Η ομοφυλοφιλία, είναι ψυχολογικό νόσημα.						

3. Πιστεύω πως οι γονείς του ίδιου φύλου, είναι το ίδιο ικανοί να γίνουν καλοί γονείς, όπως και οι ετεροφυλόφιλοι.						
4. Οι ομοφυλόφιλοι με κάνουν να αισθάνομαι νευρικό/ή.						
5. Η νομιμοποίηση των ίδου φύλου γάμων, θα αποσυνθέσουν τις θεμελιώδεις βάσεις της κοινωνίας.						
6. Η ομοφυλοφιλία, είναι μια κατώτερη μορφή της σεξουαλικότητας.						
7. Αν ήμουν πατέρας ή μητέρα, θα μπορούσα να αποδεχτώ το γιο ή την κόρη μου, αν ήταν ομοφυλόφιλος/η.						
8. Το να μεγαλώνεις σε ένα ομοφυλόφιλο οικογενειακό περιβάλλον είναι πολύ διαφορετικό, από το να μεγαλώνεις σε ένα ετεροφυλόφιλο οικογενειακό περιβάλλον.						
9. Η σεξουαλική αγωγή, θα έπρεπε να περιλαμβάνει στη διδακτέα ύλη, όλους τους σεξουαλικούς προσανατολισμούς.						

10. Η αύξηση της αποδοχής της ομοφυλοφιλίας στην κοινωνία μας, έχει σκοπό την αλλοίωση των ηθών μας.						
11. Οργανισμοί που προωθούν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, είναι απαραίτητοι.						
12. Θα ήμουν διστακτικός να υποστηρίξω τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανθρώπων, από φόβο μην με θεωρήσουν και εμένα ως έναν από αυτούς.						
13. Θα έπρεπε να επιτρέπετε στα ζευγάρια ίδιου φύλου να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται και στα ετερόφυλα ζευγάρια.						
14. Γυναίκες και άνδρες ομοφυλόφιλοι, που έχουν "εκδηλωθεί" θα έπρεπε να θαυμάζονται για το θάρρος τους.						
15. Δεν με πειράζει οι εταιρίες να χρησιμοποιούν ομοφυλόφιλους διάσημους, για να διαφημίσουν τα προϊόντα τους.						
16. Δεν θα με πείραζε να εργάζομαι με gay άνδρα ή λεσβία.						

17. Λεσβίες και gay άνδρες ομοφυλόφιλοι χρειάζεται να συνεχίσουν να μάχονται για ίσα δικαιώματα.						
18. Θα αισθανόμουν άβολα γνωρίζοντας πως ο δάσκαλος/α του παιδιού μου είναι ομοφυλόφιλος.						
19. Εορτασμοί, όπως η “Gay Pride Day” είναι γελοίοι, γιατί θεωρείται πως η σεξουαλικότητα ενός ατόμου πρέπει να απαρτίζεται από περηφάνεια.						
20. Άνδρες και γυναίκες ομοφυλόφιλοι, θα μπορούσαν να είναι ετερόφυλοι αν πραγματικά το ήθελαν.						
21. Θα αισθανόμουν άβολα, αν μάθαινα πως ο γιατρός μου δεν είναι ετερόφυλος.						
22. Άνδρες και γυναίκες ομοφυλόφιλοι θα έπρεπε να υποστούν θεραπεία, για να αλλάξουν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό.						
23. Νοιώθω πως δεν μπορώ να εμπιστευτώ ένα ομοφυλόφιλο άτομο.						
24. Δεν θα ψήφιζα έναν						

ομοφυλόφιλο βουλευτή στις εκλογές.						
25. Όταν ακούω για ρομαντικές σχέσεις, τείνω να υποθέτω πως οι σύντροφοι είναι διαφορετικού φύλου.						
26. Η νομιμοποίηση του γάμου μεταξύ ομοφυλόφιλων ατόμων, θα αποσυνθέσει τη θεμελιώδη αρχή της κοινωνίας.						
27. Άνδρες και γυναίκες ομοφυλόφιλοι θα έπρεπε να σταματήσουν να επιδεικνύουν τον τρόπο ζωή τους.						
28. Θεωρώ πως το ομοφυλοφιλικό κίνημα είναι κάτι θετικό.						